

Anne Tarvainen

Vastustava, värähtelevä keho

*Kehon materiaalisuuksia refluksia sairastavien laulajien
soomaesteettisissä kokemuksissa*

- FT Anne Tarvainen (tarvainen.anne@gmail.com, www.annetarvainen.fi) toimii tutkijana Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen oppiaineessa sekä vierailevana tutkijana Helsingin yliopiston musiikkitieteen oppiaineessa. Hänen tutkimushankkeensa ”Laulamisen tuntu: esteettinen kehotietoisuus kuurojen, laulutaidottomien ja ääniongelmaisten vokaalisissa kokemuksissa” on Koneen Säätiön rahoittama (2018–2020).

Resisting, Vibrating Body – Materialities of the body in the somaesthetic experiences of singers with acid reflux

In this article, I discuss the bodily-aesthetic or somaesthetic experiences of singers and amateur singers with acid reflux. My interest lies in how singers perceive the materiality of their bodies in vocal problems as well as in their best singing experiences. I analyse singers' free-form responses to an online survey that I conducted as a part of my research project "The Feel of Singing: Aesthetic Body Awareness in the Vocal Experiences of Deaf, Tone-deaf, and Vocally Disordered Singers" (2018–2020). The theoretical framework of the study is vocal somaesthetics (Tarvainen 2016, 2018a, 2018b) based on pragmatist somaesthetics (Shusterman 2008, 2012) and interdisciplinary voice studies (Thomaidis & Macpherson 2015). As the most crucial concept in my discussion I employ John Dewey's and Arthur F. Bentley's (1949) transaction, which reveals the body's intertwinement with the world. In addition, I introduce some ideas on the materiality of singing presented in new materialist research.

The article highlights how, when experiencing vocal problems, the singers perceive their bodies as heavy and opposing objects. Physiological changes in the body tissues caused by reflux bring out material sensations of roughness, dryness, swelling, thickness, and inflexibility. The singers may feel like losing their agency for these resisting body materials. Singing can be painful and bring out difficult emotions such as fear, sadness, frustration, and anger. In the somaesthetic experiences, on the other hand, sensations of vibration and wholeness come to the fore. The singers' attention is no longer on individual parts or tissues of the body but on the vibrations and movements that penetrate the materials of the whole body and environment. They may feel like losing their boundaries and becoming one with the world. In such transactional experiences the singer can be said to co-constitute with the world.

Vastustava, värähtelevä keho

*Kehon materiaalisuuksia refluksia sairastavien laulajien
soomaesteettisissä kokemuksissa*

Anne Tarvainen
.....

Millä tavoin laulajat aistivat kehonsa materiaalisuuden laulaessaan? Miten kehon materiaalisuus ilmenee refluksia sairastavien laulajien ääniongelmiensa kokemuksissa? Entä millaisia ovat materiaalisuuden aistimukset heidän parhaissa laulamiskokemuksissaan? Tarkastelen tässä artikkelissa kehon ja äänen materiaalisia yhteismuotoutumisia sekä analysoin laulajien ja laulunharrastajien vapaasanaisia vastauksia internet-kyselyyn, joka on osa tutkimushankettani ”Laulamisen tuntu”.¹ Tavoitteenani on valottaa laulajien kehollisten kokemusten kirjoa sen eri puolilta ja pohdita soomaesteettisen eli kehollis-esteettisen kokemuksen muotoutumisen mahdollisuuksia.

Refluksin ja laulamisen yhteisvaikutukset laulajan elämään ovat moninaisia. Tutkimuksen kuluessa olen tarkastellut ääniongelmiensa lisäksi kehoa, kokemusta, ääni-ihanteita, laulamisen merkityksiä, tapoja, liikkeitä ja materiaalisuuksia laajemmin ihmisen elämään liittyvinä ja toisiinsa kietoutuvina, alati toisiaan muodostavina tekijöinä. Laulamisen ja refluksin yhteenkietoutuneisuudet eivät rajoitu vain laulamisen tapahtumiin vaan kattavat laajalti laulajan elämän erilaisia hetkiä ja valintoja. Silti laulamisen hetket ilmenevät erityisinä: niissä aistimukset, äänet, onnistumiset ja epäonnistumiset tihentyvät ja saavat merkityksensä.

Olen kiinnostunut hetkistä, joissa laulaja pyrkii virittymään esteettisesti mutta refluksi estää esteettisen kokemuksen muotoutumisen. Eriytyisen kiinnostunut olen myös niistä hetkistä, joissa laulajan keho, ääni, ympäristö ja lukuisat muut seikat mahdollistavat esteettisen kokemuksen muotoutumisen. Käsittelen tässä artikkelissa näitä kumpaakin kokemuk-

¹ ”Laulamisen tuntu: esteettinen kehotietoisuus kuurojen, laulutaidottomien ja ääniongelmaisten vokaalisissa kokemuksissa” on Koneen Säätiön rahoittama kolmivuotinen postdoc-tutkimushankkeenä (2018–2020). Se koostuu kolmesta osatutkimuksesta, joista tässä artikkelissa käsittelen ääniongelmaisiin liittyvää aineistoa.

sen ulottuvuutta pääpainon ollessa laulajien parhaissa laulamiskokemuksissa, joissa soomaesteettinen ulottuvuus on läsnä. Ääniongelmaisia laulajia on aiemmin tutkittu lähinnä ongelmien viitekehyksessä. Näen kuitenkin tärkeäksi tuoda esille sen esteettisen kokemuksen potentiaalin, joka näillä laulajilla on ääniongelmistaan huolimatta. Tällaista tarkastelua vasten voimme ymmärtää, miten paljon laulaminen voi heille merkitä – ja miten paljon nämä laulajat menettävät ääniongelmiensa myötä.

Tutkimukseni edustaa laulututkimusta, tarkemmin ottaen *vokaalista soomaestetiikkaa*. Se on tutkimuksen ala, jota olen viime vuosina kehittänyt Richard Shustermanin pragmatistisen soomaestetiikan (esim. 2008, 2012) ja poikkitieteisen ihmisäänen tutkimuksen pohjalta (engl. *interdisciplinary voice studies*, esim. Thomaidis & Macpherson 2015). Hyödynnän tässä artikkelissa myös joitakin John Deweyn ajatuksia esteettisestä kokemuksesta ja transaktionaalisuudesta. Viime vuosien laulututkimuksessa materiaalisuutta on tarkasteltu erityisesti uusmaterialismin teoreettisessa kehyksessä. Koska tutkimukseni lukeutuu laulututkimuksen alaan, otan myös tämän näkökulman huomioon pohdinnoissani.

Refluksi on länsimaissa yleinen sairaus, jota ilmenee noin 30%:lla aikuisista (Käypä hoito -suositus, 2019). Refluksia on kahdenlaista: yleisemmin tunnettu närästyksenä oireileva maha-ruokatorven refluksi (*gastroesofageaalinen refluksitauti*) sekä kurkun ja nielun refluksi (*laryngofaryngeaalinen refluksitauti*), jonka oireita ovat muun muassa kurkun kipu, limaisuus, käheys ja rykiminen (Koufman, Sataloff & Toohill 1996, 215; Lipan, Reidenberg & Laitman 2006, 261–263). Refluksi on ilmeisen yleinen ääniongelmiensa aiheuttaja (Koufman, Amin & Panetti 2000; Lechien et al. 2019, S41). Kurkunpään toimintahäiriöissä refluksi voi olla keskeinen tekijä, mutta sen diagnosointi ja hoitaminen ovat usein epäselviä (Merati 2020, 193). Lisäksi lääketieteellisessä kirjallisuudessa laulajien kurkun seudun refluksioireita on käsitelty vasta vähäisessä määrin. Lechien et al. (2019) ihmettelevät tätä, sillä juuri laulajilla on paljon refluksin aiheuttamia ongelmia ja nämä ongelmat vaikuttavat laulajien jokapäiväiseen elämään. Laulaminen voi jo sinällään altistaa refluksille, sillä laulamissa käytettävä vatsan ja pallean alueen lihasten toiminta sekä kohonnut paine vatsan alueella voi nostaa vatsan sisältöjä ylöspäin kohti ruokatorvea. (Lechien et al. 2019, S41; Lenti et al. 2019, 798, 802; Merati 2020, 196.)

Artikkelin ensimmäisessä luvussa ”Vokaalinen soomaestetiikka ja materiaalisuus” hahmottelen materiaalisuuden teeman istuvuutta vokaalisen soomaestetiikan kontekstiin. Tuon lyhyesti esille, miten ihmiskehon materiaalisuutta on lähestytty soomaestetiikassa, Deweyn estetiikassa ja uusmaterialismissa. Lisäksi määrittelen artikkelin kannalta keskeisiä

käsitteitä, kuten *aistisuus*, *transmateriaalisuus* ja *esteettinen kokemus*. Artikkelin toisessa luvussa ”Laulaminen transaktiona” esittelen Deweyn ja Bentleyyn käsitteen *transaktio* sekä luonnostelen sitä, miten laulaminen voidaan ymmärtää transaktionaalisena toimintana. Viidennessä ”Vastustava materia” -luvussa esittelen tutkimukseni aineiston ja menetelmät sekä tarkastelen tutkimusaineistoni avulla materiaalisuutta laulajien ääniongelmien kokemuksissa. Neljännessä luvussa ”Kokonainen, värähtelevä keho” nostan aineistosta esille materiaalisuuksia laulajien parhaista laulamiskokemuksista. Tämän jälkeen viidennessä ja kuudennessa luvussa kirjoitan teoriapainotteisesti laulamisen transmateriaalisuudesta ja transaktionaalisesta kokemuksesta. Kuljetan näissäkin osissa mukana aineistoviitteitä, jotka osaltaan valottavat käsiteltäviä aiheita. Lopuksi kokoan käsittelemäni teemat yhteen johtopäätösluvussa ja tuon esille vielä joitakin artikkelin aiheisiin liittyviä pohdintoja.

Vokaalinen soomaestetiikka ja materiaalisuus

Vokaalisessa soomaestetiikassa laulamista, puhumista ja muita ihmisen äänenkäytön muotoja sekä ihmisäänen kuuntelemista lähestytään kehotietoisuuteen kytkeytyvinä toimintoina. Mielenkiinnon kohteena on erityisesti se, miten ihminen pyrkii sensorisesti, esteettisesti ja vokaalisesti yhdistymään muihin ihmisiin ja ympäristöönsä. (Tarvainen 2016, 31; 2018a, 98; 2018b, 120–122, 136–137.) Vokaalinen soomaestetiikka on saanut innoituksensa Shustermanin pragmatistisesta soomaestetiikasta, jossa ihmisen kehollis-esteettistä toimintaa ja kokemuksia sekä kehollisia tapoja ja normeja tarkastellaan niin analyttisesti kuin myös erilaisia kehon kokemusta kultivoivia menetelmiä kehittäen ja harjoittaen (esim. Shusterman 2008, 2012).²

Käsittelen tässä artikkelissa ensimmäistä kertaa materiaalisuuden teemaa vokaalisen soomaestetiikan yhteydessä. Haluan tarkastella sitä, miten eri tavoin soiva, värähtelevä ja liikkuva materia luo erilaisia kokemuksia laulamisesta. Materiaalisuutta on soomaestetiikan yhteydessä ai-

² Soomaestetiikan juuret ovat Deweyn pragmatistisen estetiikan lisäksi kehon fenomenologiassa (mm. Maurice Merleau-Ponty), sosiologian kehoa ja valtaa käsittelevissä teorioissa (esim. Michel Foucault, Simone de Beauvoir) sekä käytännön somaattisissa menetelmissä (esim. Alexander-tekniikka ja Feldenkrais-menetelmä) (Shusterman 2008, 2012). Soomaestetiikkaa ovat soveltaneet laulamisen ja ihmisäänen tutkimuksessa myös muun muassa Jay 2018, Macpherson 2020, Mani 2019, Paparo 2016 ja Phelan 2017.

emmin tarkastellut muun muassa filosofi Shannon Sullivan, joka näkee materiaalisuuden, kokemuksellisuuden, elävyyden, sosiaalisuuden, kulttuurisuuden ja poliittisuuden toimivan kehossa, joka on yhtä ympäristönsä kanssa (Sullivan 2001, 51, 53). Mielestäni voimme soomaestetiikan keinoin pohtia sekä kehon materian aistisuutta että sitä, miten maailman materiaalisuus ilmenee aistivalle keholle. Lisäksi kysymykset kehon materiasta osana maailman muuta materiaalisuutta ovat kiinnostavia.

Pragmatismien kentällä filosofi Thomas Leddy tarkastelee Deweyn käsityksiä *materiaalisuudesta*. Hän tuo esille, että Deweyn ajattelussa materiaalisuuden teemat tulevat käsitellyiksi erityisesti *mediumin* käsitteen valossa (Leddy 2019, 45). Leddyn mukaan taiteen medium syntyy muokattavasta materiasta ja toiminnasta, jonka taiteilija kohdistaa materiaan taiteellisessa prosessissa (ibid.). Sen voi siis ajatella olevan jonkinlainen materia ja toiminnan yhdessä muodostama kooste. Deweyn mukaan materiaali, joka ilmaisee pelkkää omaa fyysistä olemassaoloaan ei ole vielä taiteellisen ilmaisun *ainesta*.³ Esimerkiksi kehosta kumpuavat spontaanit reaktiot eivät sinällään vielä aseta kehoa tällaiseen rooliin. Maailman materiat voivat kuitenkin muuntua taiteen aineksiksi, kun elävä organismi energioineen muokkaa niitä. Dewey ymmärtää myös taiteilijan materiaalisena olentona. Hän kuvaa tanssijan materiaalisuutta, sitä miten tanssissa materia eli keho muuntuu ilmaisun mediumiksi. Tämä tapahtuu Deweyn mukaan kehon ja sen liikkeiden käyttämisessä siten, että niiden ”luontainen” tila muuntuu joksikin muuksi. Mielestäni laulaessa tapahtuu jotain saman kaltaista. Laulajan kehon materia ja sen liikkeistö muuntuu toisenlaiseksi kuin arjen muissa toiminnoissa. (Dewey 2005 [1934], 66–67, 209, 290–291, 299.)

Viime vuosina materiaalisuutta on pohdittu uusmaterialistisen ja posthumanistisen tutkimuksen piirissä. Erityisesti posthumanistisissa tarkasteluissa on pyritty pois ihmiskeskeisestä, antroposentrisestä lähestymistavasta. Ihmisen keho ja sen materiaalisuus on ymmärretty tasa-arvoisena maailman muiden materioiden kanssa. (Ks. esim. Ferrando 2012.) Materian aistisuutta on tarkasteltu usein ihmiskehoa laajemmin (ks. esim. Dolfijn & van der Tuin 2012, 59), eikä ihmisen eletty kokemus ole ollut keskeisimpiä tarkastelun teemoja (Lennon 2019).⁴

³ Alhanen kirjoittaa Deweyn ajatteluun liittyen ”aineeksista”, joita taiteilija muokkaa tai työstää ja joista syntyy vähitellen aineellinen ”ilmaus” (Alhanen 2013, 184).

⁴ Soomaestetiikan posthumanistisia potentiaaleja on tarkasteltu aiemmin (Abrams 2004, 2012; Shusterman 2011, 323; Shusterman 2014). Deweyn pragmatismien posthumanistisia piirteitä on pohtinut Paul Guernsey. Hänen mukaansa Deweyn filosofiasta on luettavissa viitteitä siirtymisestä kohti posthumanistista perspektiiviä. (Guernsey 2017, 246.)

Myös Deweyn filosofian pehmeässä naturalismissa ajatellaan, että ihminen on samaa materiaa kuin muutkin organismit. Kyse on siitä, millä tavoin ja kuinka monimutkaisesti tämä materia on organisoitunut. (Shusterman 1994, 129.) Voidaan siis ajatella, että ihminen on pitkälle organisoitunutta maailman materiaa. Edes ihmismieli ei nouse maailman materiaalisuuden yläpuolelle. Filosofi Pentti Määttänen kiteyttää asian hyvin kirjoittaessaan, että filosofinen naturalismi ei hyväksy ajatusta immateriaalisesta mielestä vaan mielikin kuuluu kokonaisuudessaan luontoon. Mieli muotoutuu samoista aineksista kuin muukin maailma; erona on vain se, että se on organisoitunut eri tavoin. (Määttänen 2017, 93.)

Pragmatismiin nojaavassa soomaestetiikassakin ihminen nähdään kokonaisuudessaan maailman materioista koostuvana ja maailman kanssa yhteisluotuvana. Samalla myös ihmiskehon materiaan erityinen aistisuus on yksi soomaestetiikan keskeisistä lähtökohdista. Materiaan *aistisuudella* tarkoitan tässä yhteydessä materiaan kykyä olla aistiva. Kuva- ja taiteilija Anne Sunila (2008) on käyttänyt vastaavaa käsitettä aiemmin ja liittää siihen moniaistisuuden, aistien sekoittumisen ja aistimusten lomittumisen. Aistiminen ymmärretään soomaestetiikassakin usein koko kehon käsittävänä ilmiönä, ei vain yksittäisiin aisteihin liittyvänä. Eriyisesti aistimisen kehotietoiset (proprioseptiset, interoseptiset ja kinesteettiset) ulottuvuudet otetaan huomioon. Aistisuus voi olla ihmiskehon materiaan lisäksi myös maailman muiden materioiden ominaisuus. Ajattelen kuitenkin, että ihmiskehon materiaan aistisuus on meille ihmisille siinä mielessä erityistä, että vain siihen meillä on ensisijainen pääsy kokemuksellisesti. Emme voi samalla tavoin tietää, miten muut organismit ovat aistivia, vaikka voimmekin samaistua niihin esimerkiksi empatian keinoin (vrt. esim. Sheets-Johnstone 1999, 387).

Myös uusmaterialistisessa tutkimuksessa on peräänkuulutettu ihmiskehon erityisyyden huomioimista. Tanssija ja filosofi Kimerer L. LaMothe (2016, 33–34) on pohtinut sitä, miten ihmiskeholle tyypilliset liikkeet tekevät sen tunnistettavaksi kaikesta muusta materiasta ja samalla myös yhdistävät ihmiskehon osaksi maailman materioiden yhteensulaumaa. Uusmaterialistisessa laulututkimuksessa ihmisen (laulajan tai kuunteleijan) kokemus on otettu eksplisiittisesti tarkasteluun laajemminkin. Ihmiskokemus on laulamisen tapahtumaan niin olennaisesti kuuluva tekijä, että sitä olisi ehkä vaikea sivuuttaa laulamisen tarkastelussa.⁵

⁵ Katso esim. Belgrano 2018; Fast 2008, 2016; Fast & Tiainen 2018; Leppänen & Tiainen 2018; Tiainen 2008, 2012, 2013. Myös uusmaterialistiseen ja posthumanistiseen ajatteluun kytkeytyvässä muussa äänentutkimuksessa on huomioitu ihmisen kokemus (ks. esim. Magnat 2019; Mazzei 2013, 2016; Mazzei & Jackson 2017; Neumark 2017a, 2017b; Rogowska-Stangret & Cielemecka 2020).

Soomaesteettinen kokemus voi olla luonteeltaan *transmateriaalista* eli eri materioiden rajat läpäisevää. Kokemus ei käsitä vain ihmisen omaa kehoa, vaan ympäristön materiat ovat siinä myös läsnä niin, että oman kehon materioiden aistimista ja omalla keholla maailman materioiden aistimista ei voi välttämättä erottaa kokemuksessa toisistaan. Shusterman on kirjoittanut siitä, miten kokemus ei rajoitu vain ihmisen omaan kehoon, vaan ihminen aistii kehonsa mukana aina myös maailman. Itse asiassa ihminen ei voi aistia pelkästään kehoaan. Shusterman kuvaa sitä, miten vähintäänkin hengitettävä ilma, painovoima ja kehon kanssa kontaktissa olevat pinnat tulevat aistituiksi yhtä aikaa kehon kanssa. (Shusterman 2008, 8, 98.)

Transmateriaalisuuteen liittyy liikkeellisyys, sillä usein juuri liikkeen, muutoksen tai värähtelyn kautta voidaan tavoittaa kokemus materioiden yhteydestä, siitä että mikään materioiden kooste (esimerkiksi ihmiskeho) ei ole ontologisesti erillinen ympäristönsä materioista (vaikka arkiymmärryksemme ja -kokemuksemme mukaan iho olisikin kehon ”raja”). Kun Deweyn filosofian puitteissa puhutaan materian liikkeestä, värähtelystä, vitaalisuudesta ja energiasta, tulkitseen ne elävän materian ominaisuuksiksi, en materiaan vaikuttaviksi ja siitä erillisiksi metafysisiksi voimiksi. Deweyn pehmeään naturalismiin ei näet kuulu immateriaalista materian ylittävää ulottuvuutta (Määttänen 2015a, 86). Myöskään transmateriaalisuus, materioiden rajat läpäisevä värähtely, liike tai aistiminen ei tarkoita materiasta irtautumista. Pikemminkin se tuo esille maailman materioiden perustavanlaatuisen yhteenkietoutuneisuuden.

Soomaesteettinen kokemus on luonteeltaan kehollinen ja esteettinen. Kaikki keholliset, *somaattiset* kokemukset eivät kuitenkaan ole välttämättä esteettisiä. Kun puhun *esteettisestä*, viitataan sillä ensisijaisesti kokemuksen laatuun. Seuraan siis Deweyn ajatusta siitä, että esteettisyys paikantuu nimenomaan kokemukseen, se ei sinällään ole maailmassa olevien fyysisten objektien laatua (esim. Dewey 2005 [1934]). Viitataan tekstissäni myös yleisemmin laulukulttuurin esteettisiin ihanteisiin tai vaatimuksiin. Länsimaisissa klassisen ja kevyen musiikin kulttuureissa ne liittyvät yleensä lauluäänen laadun kriteereihin, esimerkiksi äänen tietynlaiseen sointiin tai artikulaation laatuun. Voi siis ajatella, että niissä esteettisyys liittyy ääneen objektina pikemmin kuin äänen tuottamisen tai kuuntelemisen kokemukseen. Vokaalisen soomaestetiikan valossa tarkasteltuna sen sijaan laulamiseenkin liittyviä esteettisyyden määreitä voidaan tarkastella nimenomaan tietynlaisina kokemuksen ja siihen liittyvän toiminnan määreinä, ei ainoastaan toiminnan lopputuleman (eli äänen) määreinä. Toki on huomioitava, että myös ääni on laulamisen ja

sen kuuntelemisen toiminnassa ja kokemuksessa aina olennaisesti läsnä; se ei ole vain laulamisen lopputulemaa. Keskeistä vokaalisessa soomaestetikassa on huomion siirtäminen lauluäänen laadun tarkastelusta laulajan ja kuuntelijan kokemusten erilaisten laatujen tarkasteluun.

Mikä sitten on *esteettinen kokemus* tässä yhteydessä? Miten se eroaa ei-esteettisestä kokemuksesta? Deweyn estetiikassa esteettistä kokemusta on luonnehdittu mieleenpainuvaksi, tyydyttäväksi, täyttyväksi, integroituneeksi, intensiiviseksi, voimistuneeksi, aktiiviseksi, dynaamiseksi ja välittömäksi. Siihen liittyy harmonian, yhtenäisyyden, kumulaation, jännitteen, säilyttämisen, odotuksen, kehittymisen ja täydellistymisen laatuja. *Ei-esteettinen kokemus* puolestaan voi olla ajelehtiva, väistyvä, löysä, hajainen, ahdas, tiukka, hajonnut, yksitoikkoinen, ratkaisematon, pakotettu, mekaaninen tai epäjohdonmukainen. (Dewey 2005 [1934], 41–42, 48, 51, 64; Ryder 2014, 69; Shusterman 2000, 27, 55–56; Tarvainen 2018a, 104.) Esteettisen kokemuksen luonne liittyy siihen, millaisissa kulttuurisissa toiminnoissa ja transaktioissa tuo kokemus ilmenee. Ajattelen, että yhtä lailla kuin lauluäänikin myös siihen liittyvät esteettiset kokemukset muotoutuvat erilaisiksi erilaisissa kulttuurisissa yhteyksissä.

Laulaminen transaktiona

Laulajan kehon materiaalisuus on osa maailman materiaalisuutta. Laulamisen tapahtumissa ilmenevät ääniesteettiset, äänenlaadulliset, keholiset ja materiaaliset seikat – kuten esimerkiksi käheys, narina, turvotus, kipu, raskaus, keveys – eivät ole olemassa toisistaan riippumatta. Voidaan sanoa, että ne eivät edes ole olemassa suhteessa toisiinsa vaan pikemminkin ne tulevat oleviksi yhdessä. Ne muotoutuvat yhdessä ja ovat toisistaan erottamattomia. Refluksin aiheuttamia ääniongelmia voi toki tarkastella kausaalisesti: tietynlainen ruoka-aine aiheuttaa kehossa tietynlaisen reaktion, joka vaikuttaa ääneen tietyllä tavalla ja vaikeuttaa laulamista. Haen tutkimuksessani kuitenkin lähestymistapaa, joka ei tekisi monimuotoisesta ilmiöstä yksilutteista syy–seuraus-suhteiden jatkumoa. Tässä avukseni tulee *transaktion* käsite.

Dewey on kirjoittanut myöhäistuotannossaan yhdessä Bentleyyn kanssa siitä, miten organismit yhteismuotoutuvat ympäristönsä kanssa (Dewey & Bentley 1949). He kutsuvat tätä ilmiötä *transaktioksi*. Siinä missä itsetoiminta (*self-action*) viittaa organismin itsevaltaiseen kykyyn toimia ja interaktio organismin kausaaliseen suhteeseen muihin asioihin nähden,

transaktio puolestaan tuo esille, että organismi muotoutuu yhdessä ympäristönsä ja muiden organismien kanssa.⁶ Tämä *yhteismuotoutuminen*⁷ on niin perustavanlaatuaista, että erillisiä entiteettejä, essensejä, todellisuuksia, suhteita tai elementtejä ei ole olemassa ennen transaktioita. (Dewey & Bentley 1949, 108, Sullivan 2001, 16.) Organismi ei myöskään ole koskaan valmis vaan se muotoutuu jatkuvasti erilaisissa transaktioissa muiden organismien ja ympäristönsä kanssa (Sullivan 2001, 1). Dewey ja Bentley (1949, 109) eivät näe transaktiossa organismia kokonaisuutena vaan ”organismi ympäristössään -kokonaisuuden” (*organism-in-environment-as-a-whole*). Kehon ja äänen yhteismuotoutumisten tarkastelussa tämä tarkoittaa sitä, että kehon materiaa ja siitä kumpuavaa ääntä ei voi erottaa toisistaan – ne ilmenevät laulamisen tapahtumassa tietynlaisina aina yhdessä, toisiaan muodostaen. Laulamisen transaktio ei myöskään rajoitu vain kehoon ja ääneen, vaan ympäristön muut materiat (tila, esi- neet, pinnat, muut kehot jne.) ovat olennainen osa laulamisen transaktionaalista kokonaisuutta.

Soomaestetiikan kentällä transaktion käsitettä on käyttänyt erityisesti Sullivan (2001), joka esittää, että soomaestetiikkaa tulisi kehittää tietoisena sosiaalisista, poliittisista ja kulttuurisista ympäristöistä. Vaikka olemmekin kehollisina olentoina yksilöitä, muotoudumme kuitenkin transaktionaalisesti aina myös osana laajempia sosiaalisia asetelmia, jotka vaikuttavat kehossamme. Sullivan esittää kirjassaan hypoteesin siitä, millaisia voisivat olla transaktionaaliset kehot. Hän kuvailee kehoja osana ympäristöään ja samalla myös hahmottelee kehojen ja ympäristöjen transaktionaalisten suhteiden tarkastelua, jonka avulla transaktioiden kehittäminen tulisi mahdolliseksi. (Sullivan 2001, 110–121, 158–159.)

Laulamisen transaktioiden kehittäminen voisi tarkoittaa esimerkiksi ääniongelmien lähestymistä fysiologista näkökulmaa laajemmin. Keho fysiologisena materioiden koosteena voi yhteismuotoutua esimerkiksi lääketieteellisen tai laulunopetuksellisen toiminnan puitteissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että keho tulisi aina ilmi tällaisena kehona tai että

⁶ Deweyn ajattelussa on jo tätä aiemminkin ollut transaktionaalisia piirteitä (Vanderstraeten 2002, 234–235, ks. myös Dewey 1896). Lisäksi Deweyn yhteistyö Bentleyyn kanssa alkoi jo 17 vuotta ennen heidän kirjansa *Knowing and the Known* julkaisemista (Phillips 2013, 78).

⁷ Soomaestetiikan piirissä on käytetty transaktion lisäksi myös käsitettä *yhteismuotoutuminen* (engl. *co-constitution*) kuvaamaan tätä asioiden ilmaantumista yhdessä (ks. esim. Aldrich 2008, Kestenbaum 1977 Antonyn 2015 mukaan, Rosiek 2013, Sullivan 2001). Myös uusmaterialistisen ajattelun puolella on käytetty vastaavaa käsitettä (ks. esim. Barad 2007; Juelskjaer & Schwennesen 2012).

kehon materiat tulisivat kaikessa toiminnassa jäsennetyiksi samalla tavoin kuin fysiologisen tiedon piirissä. Tällainen avoin lähestymistapa kehoon voisi tuoda uusia näkökulmia myös ääniongelmien ratkaisemiseen materiaalis-kulttuuris-sosiaalisina, ihmisen ja ympäristön yhteismuotoutumisen akteissa muotoutuvina ongelmina. Lauluntutkija Milla Tiainen on tuonut esille sen, miten ääniongelmat eivät liity vain fysiologiseen laulamiseen suoriutumiseen. Ääniongelmien myötä voivat häiriintyä myös laulajan kokemisen kapasiteetit ja yhteys niin musiikin tekstuureihin kuin kanssamuusikoihinkin. (Tiainen 2012, 88.)

Median ja musiikin tutkija Mark Rimmer ehdottaa Deweyn ajatteluun perustuvaa transaktionaalista lähestymistapaa myös musiikintutkimukseen. Hän tarkastelee musiikin ja kuuntelijan välisen interaktion sijaan kokonaisuutta, jossa musiikki, organismit ja ympäristö ovat erottamaton kokonaisuus (*music-and-organisms-in-environment-as-a-whole*) (Rimmer 2019, 2796). Siinä tarkastellaan musiikillisten toimijoiden muodostamia dynaamisia kokoonpanoja (engl. *configurations*) – toisistaan riippuvaisten inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden erilaisia soljuvia ja päällekkäisiä suhteita (ibid., 3304, 3313). Rimmerin mukaan transaktionaalisessa musiikintutkimuksessa keskeinen kysymys on, miten jokin ilmaantuu musiikkina tietyssä situationaalisessa kontekstissa. Siinä missä musiikintutkimuksen interaktionaaliset lähestymistavat käsittävät musiikin lähtökohtaisesti tietynlaisena objektina, joka on erotettavissa vähemmän organisoiduista äänikudelmista, transaktionaalisessa lähestymistavassa ei tehdä tällaista etukäteisoletusta siitä, mitä musiikki on tai voisi olla erilaisissa tilanteissa. (Rimmer 2019, 3362.) Mielestäni tämä on tärkeää varsinkin silloin, kun tutkitaan musiikin marginaalisia alueita tai tutkijalle vieraan musiikki(ala)kulttuurin käytäntöjä.

Laulamisen tapahtuman jatkuvia ja yhtäaikaista transaktionaalisia yhteismuotoutumisia on vaikea kuvata kielen avulla. Transaktioissa moni asia ilmaantuu yhtä aikaa, ja niiden toisiaan muodostavat ärsykkeet voivat olla moninaisia. Laulaja muotoutuu kudosten, solujen, mineraalien, liikkeiden, värähtelyiden, äänten, aistimusten, vitaalisuuden, tunteiden ja lukuisten muiden seikkojen kanssa yhtä aikaa. Samaan aikaan myös esimerkiksi solut muotoutuvat liikkeiden, värähtelyiden, mineraalien ja muiden seikkojen kanssa yhdessä. Itse asiassa lähes kaikki nämä erillisiltä vaikuttavat laulamistapahtuman osatekijät ovat olemassa, koska muutkin näistä tekijöistä ovat. Ne muodostavat toinen toisiaan, muokaten toinen toisistaan tietyssä hetkessä juuri tietynlaisia.

Laulua taiteellisesti ja uusmaterialistisesti tutkiva Elisabeth Belgrano kuvaa hyvin laulamisen *intra-aktiota*, jossa eri materiat ja toiminnat

yhteismuotoutuvat.⁸ Hän kirjoittaa muun muassa siitä, miten ”yksikään sävel ei ilmene yksinään vaan kumpuaa aina ääniapparaatin, laulajan keho/mielen, seinien, fyysisen tilan ja [...] [siinä] olevien objektien sekä tietysti lukemattomien jatkuvasti tapahtuvien liikkeiden välisestä intra-aktiivisesta kohtaamisesta” (Belgrano 2018). Tiainen on kirjoittanut siitä, miten klassisen tradition laulajan kehon osien on toimittava yhteistyössä hyvin spesifisti tuottaakseen tietynlaista ääntä. Keho pitää saada organisoitua niin sisäisesti kuin myös esimerkiksi musiikillisten tekstuuriin, akustisen tilan, hengitetyn ilman, esteettisten vaatimusten ja yleisön reaktioiden kanssa. (Tiainen 2012, 102.) Mielestäni näissä kuvailuissa tulee hyvin ilmi laulamisen toiminnan intra- tai transaktionaalinen luonne – sen kytkeytyneisyys hyvin moniin erilaisiin materioihin, liikkeisiin, tavoitteisiin ja toimijuuksiin.

Vastustava materia

Tutkimusaineistona tässä artikkelissa on ”Laulamisen tuntu” -tutkimushankkeen ääniongelmaisiin liittyvän osatutkimuksen internet-kyselyaineisto, jonka keräsin 16.10.–30.11.2018. Tämä ”Laulaminen ja refluksi” -kysely keskittyi suomalaisiin refluksia sairastaviin laulajiin ja laulunharrastajiin, ja siihen osallistui 107 vastaajaa.⁹ Kuten taulukosta s. 21 näkyy, suurin osa vastaajista on 35–44-vuotiaita laulua harrastavia naisia, jotka laulavat eri genrejen musiikkia, erityisesti poppia, klassista sekä kansan- ja maailmanmusiikkia. Suurin osa heistä sairastaa joko maha-ruokatorven refluksia tai sen lisäksi myös kurkun ja nielun refluksitautia. Useimmat heistä kokevat refluksin vaikuttavan ääneensä jonkin verran.

Selvitin laulajien taustatiedot monivalintakysymyksin (ks. taulukko s. 21), mutta varsinaisiin laulamisen merkityksiä ja kehollisia kokemuksia kartoittaviin kysymyksiin osallistujat saivat vastata vapaasanaisesti. Kyselyn tavoitteena oli saada esille laaja kirjo erilaisia laulamiseen, esteet-

⁸ Deweyn ja Bentleyyn transaktion käsitteellä on yhtäläisyyksiä posthumanistisen ja uus-materialistisen tutkimuksen puolella käytettyyn, feministiteoreetikko Karen Baradin (2007) kehittämään intra-aktion käsitteeseen (engl. *intra-action*). Näitä yhtäläisyyksiä ovat aiemmin pohtineet muun muassa Fischer 2018, Hammarström 2010, Reynolds 2019, 131–132 ja Rosiek 2013, 700; 2018.

⁹ Vastaajista 82 vastasi kyselyn kaikkiin kysymyksiin. Kyseiseen osatutkimukseen kuului myös kolme syvähaastattelua, joiden aineistot eivät ole mukana tässä artikkelissa.

Taulukko. ”Laulaminen ja refluksi” -internetskyselyn osallistujien taustatiedot. Näihin taustatietokysymyksiin vastasi 105–106 osallistujaa. Musiikkigenreen liittyvään kysymykseen vastaajat saivat halutessaan valita useamman vaihtoehdon.

Ikä	35–44 (39%), 25–34 (22%), 45–54 (19%), 15–24 (8%), 55–64 (8%), 65–75 (3%), ei vastausta (1%)
Sukupuoli	Naiset (83%), miehet (14%), muut (2%), ei vastausta (1%)
Refluksin tyyppi	Maha-ruokatorven (37%), molemmat (34%), kurkun ja nielun (21%), ei tiedä (7%), ei vastausta (1%)
Refluksin vaikutus puhe- ja lauluääneen	Jonkin verran (58%), paljon (32%), ei lainkaan (4%), ei osaa sanoa (4%), ei vastausta (2%)
Ammattimaisuus laulajana	Harrastajat (53%), ammattilaiset (25%), puoliammattilaiset (18%), laulamattomat (4%)
Musiikkigenre	Pop (54%), klassinen (48%), kansan- ja maailmanmusiikki (39%), iskelmä (34%), rock (29%), muu musiikki (31%), jazz (23%)

tiseen aistimiseen ja refluksiin liittyviä kokemuksia. Tavoitteena ei siis ollut tutkia tietynlaisten kokemusten yleisyyttä määrällisesti.

Analysoin aineistoa ensin etsimällä sieltä laulajien kokemuksia kuvailevia avainsanoja, minkä jälkeen katsoin, millaisia laajemman tason teemoja niistä muodostuu. Olen keskittynyt kehollisiin laulamisen kokemuksiin, joita voisi mahdollisesti pitää esteettisinä kokemuksina, sekä refluksin mukanaan tuomiin kehollisiin kokemuksiin, jotka ilmenevät laulajille haastavina – ja jotka eivät välttämättä ole luonteeltaan esteettisiä. Aineiston lukuisista teemoista käsitelen tässä artikkelissa ainoastaan niitä, jotka ovat nousseet keskeisiksi materiaalisuuden ymmärtämisen kannalta. Tavoitteeni ei siis ole tässä yhteydessä käydä läpi aineiston kaikkia teemoja kattavasti. Nostan materiaalisuuteen liittyviä esimerkkejä aineistosta esille ja pohdin niitä myös aiemman tutkimuskirjallisuuden valossa.

Koska kyseessä on soomaesteettinen tutkimus, tutkijan oma kehollinen kokemus on mukana tarkasteltavan ilmiön ymmärtämisen prosessissa. Soomaestetiikassa tutkija ei lähesty tutkimuskohdettaan vain analyyttisesti vaan mielellään myös kehollisen harjoittamisen ja kehollisten menetelmien kehittämisen myötä (Shusterman 2008, 23–30; 2012, 42–45). Ajattelen, että tutkija ymmärtää kaiken tutkimansa ainakin josain määrin omasta kehollisesta kokemuksestaan tai muiden kokemuksiin eläytymisen kyvystään käsin. Omat refluksiin ja laulamiseen liittyvät kokemukseni ovatkin olleet tärkeä heijastuspinta pohtiessani aineistosta

nousevia ilmiöitä. Tässä luvussa tarkastelen laulajien haastavia laulamiskokemuksia, joissa refluksi on läsnä, ja seuraavassa luvussa siirryn tarkastelemaan laulajien parhaita laulamiskokemuksia.

*Ääni kärisee ja rohisee, kurkku tuntuu tiukalta (ID17-I).*¹⁰

Refluksin aiheuttamat muutokset kehoon tuovat laulamiseen materiaalista vastusta, esimerkiksi yllä kuvattua tiukkuutta. Refluksi vaikuttaa kehon kudoksiin, kuten limakalvojen pinnan tekstuuriin, paksuuteen, joustavuuteen, kosteuteen, kuivuuteen ja limaneritykseen (vrt. Lechien et al. 2019, S40–S41). Limakalvo on herkästi aistivaa materiaa, joka ei aisti ainoastaan muita materioita (esimerkiksi ruokaa) vaan myös oman materiaalisuutensa laatuja, kuten esimerkiksi karheutta, kuivuutta tai turvonneisuutta. Refluksin tuomat muutokset vaikuttavat myös kehon kudosten värähtelyn ominaisuuksiin – ja ääneen. Yllä olevassa esimerkissä ääni on muuttunut käriseväksi ja rohiseväksi.

Aineistostani käy ilmi, että karheuden ja turvotuksen lisäksi kurkun seutu tuntuu laulajilla olevan ”joustamaton, tukkoinen, kuiva, kutiseva, ärsyyntynyt, raskas ja paksu”.¹¹ Yleinen kehollinen olotila oli monilla ”epämielilyttävyyden, tukaluuden, kipu ja jopa tuska”. Verrattuna muihin ääniongelmiiin refluksi aiheuttaa tutkitusti enemmän epämukavuuden tuntemuksia ääniväylässä (Lopes et al. 2015, 321). Aineistostani käykin ilmi, että ”tiukkuus, kiristys, kuristuksen ja puristuksen tunne” ovat yleisiä. Kehon sisätila siis tuntuu ahtaalta, kun paksuuntuneet kudokset ottavat tilaa itselleen ja äänen resonoinnille jää vähemmän tilaa kehon onteloissa. Ääni ei ole enää hallittavissa ja laulamiseen tulee mekaanisuuden tuntu, kuten seuraavasta laulajan kuvailusta käy ilmi:

*Refluksin ollessa päällä ääni tuntuu jäykältä ja vaikeasti hallittavalta. Tuntuu että ääni jää ”kiinni” erityisesti rekisterinvaihtokohdissa. Äänihuulet eivät joustaa, mikä hidastaa kuvioiden laulamista ja vaikeuttaa vireen pitämistä. Laulaminen muuttuu mekaaniseksi, koska perustekniikka vaatii niin paljon työtä. Välillä ääni myös vuotaa, äänihuulet tuntevat turvonneilta. Ääniala kapenee. Ääni alkaa säristä ja katkeilla. Laulaminen ei tunnu kivalta vaan tuskaiselta ja epätoivoiselta. (ID68-I)*¹²

¹⁰ Tämä on suora lainaus tutkimusaineistostani. Suluissa oleva koodi viittaa tutkimusaineistoon.

¹¹ Lainausmerkkien sisällä olevat sanat ovat tutkimusaineistossa esiintyneitä, eri laulajien käyttämiä ilmaisuja.

¹² Tällä laulajalla on diagnosoitu myös dystonia, jonka oireiden hän kertoo pahenevan refluksien myötä.

Nämä ongelmat liittyvät mitä suurimmassa määrin myös laulajan toimijuuteen. Pragmatistisessa lähestymistavassa toiminta ja aistimus ovat erottamattomat kokemuksen muotoutumisessa (Määttänen 2015a, 87; 2015b, 21). Aistitut asiat saavat merkityksensä sen mukaan, millaiseen toimintaan ja tavoitteisiin ne liittyvät (Määttänen 2017, 92). Tätä vasten katsottuna voi ymmärtää, miten laulamisen transaktioissa ilmenevät äänen esteettiset tavoitteet, niiden saavuttamiseen liittyvä toiminta ja kehon materian aistimukset muotoutuvat yhdessä – yllättävä muutos tai ylitsepääsemätön haaste jossakin näistä ulottuvuuksista voi pahimmillaan estää laulamisen.

Ääneen tulee liman aiheuttamaa särinää. Tuntuu siltä, että kurkkuun nousee happoa ruokatorvesta. (ID78-I)

Kehon ”ylimääräiset” tai väärässä paikassa liikkuvat materiat, kuten lima, vatsahapot ja kudosten ylimääräinen massa, voivat kahlita laulajan huomion ja estää laulajan toimijuutta muotoutumasta. Kurkunpään limakalvot ärsyntyvät helposti ylös virtaavan nesteeseen sisältämistä ainesosista, kuten esimerkiksi haposta, pepsiinistä, trypsiinistä ja sappisuoloista. Äänihuulten värähtelykyky on riippuvainen niiden herkästä monikerroksisesta rakenteesta ja biomekaanisista piirteistä. Hapon aiheuttamat tulehdukset, kudოსvauriot, äänihuulten turvotus ja pidempiaikaiset fysiologiset muutokset kuten kasvaimet eittämättä häiritsevät laulajan toimijuutta. (Lechien et al. 2019, S40–S41; Lipan, Reidenberg & Laitman 2006, 261–263.) Seuraava esimerkki tuo esille sen, että refluksin tuomat muutokset uhkaavat toimijuutta erityisesti laulamisen transaktioissa:

Harmittaa valtavasti kun kurkku kipeytyy lähes samantien kun aloittaa laulamisen. Opettajana puhun paljon ja sen ääni kestää, mutta jos laulan yhtään kovemmalla äänellä kuin hiljaa hyräillen, niin kurkussa tuntuu kurjalta. (ID35-I)

Refluksi voi häiritä myös puhumista, mutta väitän, että laulaminen tietynlaisena hallittuja ja hienovaraisia kehon kudosten liikkeitä ja värähtelyjä vaativana toimintana nostaa kudosten joustamattomuudet ja karheet erityisesti esille. Aiemmassa äänen tutkimuksessa on ilmennyt, että refluksin aiheuttamista ääniongelmista kärsivien laulajien puheääni voi olla normaali tai vain vähäisessä määrin patologinen. Laulaminen on muuta äänenkäyttöä vaativampaa, ja hyvin pienetkin muutokset äänihuulissa voivat aiheuttaa merkittäviä ääniongelmia. (Lechien et al. 2019,

S41; Nacci et al. 2020, 1.) Tiainen kuvailee mielestäni hyvin laulamisen lihallisuutta, sen perustavanlaatuaista materiaalisuutta ja sen vaatimaa materioiden hallintaa. Laulamissa ääni syntyy konkreettisesti ilman ja lihan kohtaamisessa. Näiden materioiden liikkeiden hienostuneen hallinnan myötä muodostuvat sävelkorkeudet, äänenvoimakkuudet ja muut laulamisen estetiikan kannalta olennaiset seikat. (Tiainen 2012, 104.)

Kaiken kaikkiaan ääniongelmien kokemukset ovat aineistoni laulajien kesken hyvin samantyyppisiä. Niiden kuvailut keskittyvät äänenlaatuun, fysiologisen kehon aistimukseen ja niiden nostamiin ”turhautumisen, vihan ja pelon” tunteisiin. Seuraava laulajan kuvailu tuo esille kokonaisen kirjon erilaisia ääniongelmia liittyviä negatiivisia tunteita:

Usein ääniala kapenee voimakkaiden refluksoireiden myötä hetkellisesti ja palautuu vasta, kun kurkku paranee, usein hitaastikin. Se herättää minussa turhautumista, epäonnistumisen tunteen ja ärtymystä. Myös pelkoa, etten voi harjoittaa täyspainoisesti ammattiani, tai että itse välinpitämättömyydelläni tuhoan ääneni. Eli syyllisyyttä ja häpeää myös, kaikkien edellisten lisäksi. (ID145-I)

Deweyn (2005 [1934], 153) mukaan muoto syntyy ympäristön vastusten ja myötävaikutusten kohdatessa organismin energiat sopivalla tavalla. Esimerkiksi laulamissa ylitettävä vastus on osittain organismin itsensä sisällä. Tällainen vastus voi olla häpeää, pelkoa, hankaluutta, itsetietoisuutta tai vitaalisuuden puutetta. (Ibid., 164–165.) Kun toiminta sujuu halutulla tavalla, ihminen ei yleensä koe olevansa subjekti, joka aistii erillistä objektimaailmaa. Deweyn ajattelun mukaan juuri keskeytykset tai liian suuret vastukset voivat aiheuttaa kokemuksen hajoamisen erillisiltä tuntuviksi osiksi. Ärsyke, idea ja responsi voivat tällöin näyttäytyä toisistaan erillisinä. Ihminen voi kokea itsensäkin silloin objektina, erillisenä tapahtumasta ja siihen liittyvistä toimijuuksista. (Brinkman 2011, 306.)

Ajattelen, että näin tapahtuu myös ääniongelmien yhteydessä. Tällöin erityisesti äänentuottoon liittyvät kehon kudosten liikkeet ja värähtelyt eivät suju odotetulla tavalla, jolloin myöskään lauluääni, laulajan aistimukset tai kokemuksen kokonaisuuskaan eivät muodostu toivotunlaisiksi. Tämä voi nostaa pintaan vaikeita tunteita, jotka saattavat edelleen ruokkia laulamiseen kohdistuvaa sisäistä vastusta. Lisäksi näyttää siltä, että tällaisissa ongelmallisissa kokemuksissa toimijuus kutistuu käsittelemään vain tiettyä osaa kehosta sen sijaan, että laulaja kokisi olevansa kokonaisuudessaan toimija.

Aineistoni tukee Deweyn ajatusta siitä, että liian suuret vastukset häjöttävät tai pirstovat kokemuksen. Laulajien kuvaamat ääniongelmien keholliset kokemukset muotoutuvat vain harvoin soomaesteettisiksi kokemuksiksi, jotka olisivat luonteeltaan tyydyttäviä tai yhtenäisiä. Vaikka esimerkiksi käheys voi olla tietyissä laulugenreissä toivottu esteettinen äänenlaadullinen piirre, se ei kuitenkaan ole sitä välttämättä silloin, kun se on sairauden aiheuttamaa ”epätervettä” käheyttä.

Lisäksi ääneen tulee särö, jota flunssassa ei tule, epäterveen kuuloinen särinä jollaista ei tule tavallisessa flunssassa laulaessa ja jollaista en pysty tuottamaan halutessani vaikka hallitsen muutaman eri tekniikan jos haluan tarkoituksellisesti tuottaa ääneen säröä. Pahimmillaan laulaminen refluksin aikana on mahdotonta, jolloin olen jättänyt sen suosiolla sikseen. (ID107-I)

Toisaalta jos laulugenren ääni-ihanteet antavat siihen mahdollisuuden, voi jopa refluksin aiheuttama roso äänessä olla esteettisesti hyväksyttävää, ja tämän myötä myös mahdollisuus laulajan soomaesteettisen kokemuksen muotoutumiseen on olemassa. Tästä esimerkkinä mainitakoon tutkimuksen haastatteluaineistosta death metal -laulaja, joka ei kokenut refluksin välttämättä haittaavaan vokalisointiaan vaan päinvastoin tuovan ääneen tyyllilajiin sopivaa ”rujoutta” (ID54-2-H). Näyttääkin siltä, että ääniesteettiset ihanteet ja soomaesteettiset kokemukset muotoutuvat laulamisen transaktioissa usein yhdessä. Esteettisesti toivotunlainen ääni auttaa laulajaa myös pääsemään esteettiseen kokemukseen – joskaan näiden välinen suhde ei käytännössä ole usein näin yksioikoinen.

Kokonainen, värähtelevä keho

Refluksia sairastavien laulajien ääniongelmien kokemukset olivat luonteeltaan melko samankaltaisia. Ne keskittyivät fysiologisen kehon hankalilta tuntuviin aistimuksiin. Entä millaisia sitten ovat näiden laulajien laulamiskokemukset parhaimmillaan, silloin kun refluksi ei rajoita äänellistä ilmaisua? Parhaissa laulamiskokemuksissa on ääniongelmien kokemukseen verrattuna enemmän variaatiota, ja niissä voi sanoa olevan kaikki mahdollinen ”solutasolta” ”universumiin” saakka (ID85-I ja ID53-I). Seuraavasta laulajan vastauksesta käy ilmi, että parhaimmillaan nämä kokemukset voivat lisätä laulajan elämän merkityksellisyyttä:

Laulaminen tekee onnelliseksi ja saa elämän tuntumaan tärkeältä. Ääniaalloissa on ihanaa kellua. (ID67-I)

Laulajien parhaiden laulamiskokemusten kuvailuissa on mukana muun muassa kehoon, kehotietoisuuteen, omaan identiteettiin, mieleen ja mielenterveyteen, tunteisiin, henkisyyteen, voimaan ja virittyneisyyteen, rajattomuuteen, tilaan ja aikaan sekä yhteyden kokemuksiin liittyviä teemoja. Parhaisiin laulamiskokemuksiin liittyy voimakas virittyneisyys: ”energia, vireys, voima, voimaantuminen, vahvuus, viriiliys, aktiivisuus, elävyys, flow, euforia, hurmos ja inspiraatio”. Laulajien teksteissä tulee esille laulamisen kokonaisvaltaisuus, se miten se vie kokonaan mukanaan.

Tuntuu, että silloin olen todella yhtä kehoni kanssa. Olen onnellinen ja elän juuri siinä hetkessä, huolet unohtuvat. (ID114-I)

Jotkut laulajista kertoivat, kuinka he kokevat parhaissa laulamiskokemuksissaan olevansa yhtä kehonsa kanssa, kokonaisia kehoja, eheitä. Keho ei ole enää pirstoutunut huomion kohteena oleviksi yksittäisiksi kehon tai kudosten osiksi. Mikään tietty osa kehoa ei vie laulajan huomiota vaan keho ilmenee kokemuksen kentässä kokonaisena. Kokemus kehosta on yhtenäinen. Mikä laulamissa saa kehon tuntumaan kokonaiselta? Mikä siinä saa kehon yhteismuotoutumaan yksittäisten elimien ja kudosten sijaan kokonaiseksi ja yhtenäiseksi aistiseksi materiaksi? Laulajat mainitsevat tällaisina tekijöinä muun muassa kehon aktiivisuuden, kokonaisvaltaisen hyvän olon, musiikin virtauksen, tunteet ja laulamisen toimintana.

Yksi tekijä kuitenkin nousee selkeästi ylitse kaikkien muiden: äänen värähtely kehossa.¹³ Tätä kuvaillaan ”resonointina, värinänä, ääniaaltoina ja soimisena”. Muutamat kuvailevat sitä, miten äänen värähtely ikään kuin hieroo tai hoitaa kehoa sisältäpäin. Eräs osallistuja kertoo, miten hän käyttää hyräilyä rauhoittumiseen: “[...] nykyään hyräilen tyynnyttääkseni mieleni, hyräily hieroo sisältä päin ja antaa keholle yhteyden tunnun” (ID1-I). Myös seuraava esimerkki tuo mielestäni hyvin esille värähtelyn vaikutuksen koko kehoon:

¹³ Värähtelyn lisäksi laulajien soomaesteettiset kokemukset sisälsivät muun muassa sellaisia kokemuksen laatuja kuin ”vapaus, keveys, helppous, luontevuus, sujuvuus, liike, nopeus, joustavuus/elastisuus, kiinteytys, lämpö, kasvu, juurevuus, kannattelevuus, puhdistuminen, parantuminen, herkkyytys, sensuaalisuus, orgastisuus ja auki oleminen”.

Laulaminen tuntuu koko kehossa. Keho ikään kuin värisee laulamisen voimasta. (ID42-I)

Miksi värähtelyn kokemusten kanssa samoissa transaktioissa yhteismuotoutuu integroitunut keho, kun taas ääniongelmien yhteydessä muotoutuu pirstoutunut, yksittäisinä kudoksina tai kehonosina ilmenevä keho? Omiin refluksin aiheuttamiin ääniongelmien kokemuksiini nojaten ajattelen, että kehon jonkin osan vastustaessa laulamista huomio kiinnittyy tähän yksittäiseen osaan. Se saattaa tuntua erilaiselta kuin ympäröivät kehon kudokset ja vastustaa laulajan toimijuutta tai jopa viedä laulajalta toimijuuden. Näin on esimerkiksi turvonneen limakalvon yhteydessä. Aistin sen erilaisena verrattuna muihin kudoksiini, ja sen vuoksi se nousee tietoisuuteeni eri tuntuksena materiaana kuin kehon muut kudokset. Sen sijaan liikkeen ja värähtelyn kokemuksissa aistimus ei kiinnity vain tiettyihin kudoksiin tai tiettyyn kehon osaan. Liike ja värähtely eivät jää vain yksittäisiin kudoksiin, vaan ne läpäisevät ja liikkuvat eri kudosten lävitse. Samalla ne houkuttelevat koko kehon samaan tietoisuuden kenttään mukaan. Tämä kudosten yhteinen liike ja värähtely yhdistää ne kokemuksessa yhtenäiseksi materiaksi. Seuraava esimerkki kuvaa hyvin äänen fyysistä voimaa ja siihen liittyvää kokonaisuuden tunnetta:

Laulaminen on hyvin kokonaisvaltaista. Ihminen on parhaimmillaan siinä mukana kokonaisena ja kaikkimensa. Ääni resonoi fyysisenä voimana. (ID5-I)

Lauluntutkija Nina Sun Eidsheim (2015) on tuonut esille sen, miten laulamiseen liittyvät materiaalisuudet eivät koske vain kehon kudoksia vaan myös niiden liikettä, erityisesti värähtelyä. Värähtelyn liikkeissä yhdistyvät kehon ja äänen materiaalisuudet. Kehon kudokset liikuttavat ympäröivää ilmamassaa ja päinvastoin, ilmamassan värähtelyt siirtyvät myös kehon kudoksiin. Ääntä välittävä aine (esimerkiksi ilma) ja se, miten kehomme reagoi tähän aineeseen, vaikuttavat osaltaan siihen, millaiseksi kokemuksemme laulamisesta muotoutuu (Eidsheim 2015, 1115). Eidsheimin ajatuksista käy mielestäni hyvin ilmi värähtelyn eri materioita yhdistävä luonne, josta kirjoitan lisää seuraavassa alaluvussa. Ajattelen, että juuri tämä on keskeinen tekijä kokemuksissa, joissa värähtely luo laulajalle aistimuksen oman kehon yhtenäisyydestä ja kokonaisuudesta.

Lauluntutkimuksessa on aiemmin tuotu esille, miten nimenomaan liike ja muutos ovat laulavalle ja aistivalle keholle ominaisia ilmi tulemisen tapoja. Tiainen (2012, 131–132, 116) kirjoittaa siitä, miten proprioseptiossa eli kehon sisäosien aistimisessa on pohjimmiltaan kyse omaa

muutostaan aistivasta lihasta. Tämä kehon aistiminen liikkeenä on verrattavissa tanssintutkimuksen puolella esitettyihin huomioihin. LaMothe on todennut, että ihminen on kehollisen tulemisen rytmiiä. Tanssissa ihminen voi tulla tietoiseksi tästä, aistia kehollisen itsensä liikkeenä. Tässä prosessissa tanssijat eivät ainoastaan tule tietoisiksi kehollisesta itsestään liikkeenä vaan myös rytminä. (LaMothe 2016, 35–36.)

Ääni vain virtaa – ei ole rajoja, ei kiputunteuksia. Ääni on kirkas eikä väsy. [...] Kun laulu sujuu, tuntuu kuin ei tarvitsisi tehdä 'töitä'. Kurkumpää on aukiainen ja äänihuulet eivät ole tunnistettavissa (vrt. kun refluksia, turvotus ja paksuus tuntuu selvästi). (ID81-I)

Laulamisen huippukokemuksissa keho raskaana, materiaalisena, fyysisenä ja staattisena entiteettinä ei enää yhteismuotoudu – se lakkaa olemasta. Laulajan fokus siirtyy materian aistimisesta materioita lävistävien liikkeiden, värähtelyiden ja voimien aistimiseksi. Yllä olevasta laulajan kirjoittamasta kuvailusta käy hyvin ilmi se, miten kehon materiaallinen vastus poistuu äänen virtauksen tieltä. Tällaisessa kokemuksessa kehon materia ei vastusta äänen kulkua, värähtely pääsee etenemään kehossa ilman esteitä – ainakin ilman koettuja esteitä. Ääniongelmien yhteydessä paksuna tuntuneet äänihuulet, kipu ja rajallisuus ovat poissa kokemuksesta:

Parhaita hetkiä ovat ne, kun ääni virtaa vaivattomasti ja unohdan kaiken muun, olen täysin musiikissa sisällä, enkä tunne kehoani enkä jännitä. (ID44-I)

Siinä missä jotkut kokevat kehonsa kokonaisina, toiset saattavat ”kadottaa kehonsa” välittömästi kokemuksestaan. Tällaiset kehontunnon katoamiset, kuten yllä olevassa laulajan kokemuksessa, ovat hyvin mielenkiintoisia soomaesteettisen tarkastelun näkökulmasta. Miten laulaja voi olla tunteematta kehoaan? Jos keho katoaa tällaisissa kokemuksissa, tarkoittaako se, että myös materia katoaa kokemuksesta? Vai tuleeeko materia vain toisella tavoin aistituksi ja aistivaksi? Voi ajatella, että myös nämä virtaavat kokemukset ovat kokemusta materiasta. Ajattelen, että tällaisissa kokemuksissa laulaja aistii materioiden lävitse virtaavia voimia ja värähtelyjä – materian liikettä ja liikettä materiassa.

Laulamisen transmateriaalisuus

Koko kehoni soi ja tila täyttyy kehoni soinnilla. Tunnen, kuinka musiikki virtaa lävitsemi. (ID88-I)¹⁴

Eidsheim (2015) kirjoittaa siitä, miten laulaminen ja kuunteleminen ovat värähteistä (engl. *vibrational*) ja intermateriaalista toimintaa. Eidsheim ei tarkastelekaan musiikkia perinteisesti esteettisenä objektina vaan siirrettävissä olevana energiana, joka ottaa monenlaisia materiaalisia muotoja. Tarkastellessamme musiikkia värähteisenä ilmiönä tutkimuksen kohteena ei ole ainoastaan värähtely vaan myös materia, joka värähtelee. Värähtelyjä ei itse asiassa ole ilman materiaa. Eidsheim kuvailee sitä, miten kehoon tulevat ja kehon kautta välittyvät värähtelyt eivät ole jotain ”minun” ulkopuolellani olevaa, jonka aistin sisäisesti. Sen sijaan tämä jokin ja minä ovat kokemuksessa yhtä. Värähtelyt tulevat kehoon ja ne liikkuvat kehon lävitse. Tämän vuoksi emme voi puhua musiikista jonakin ulkopuolisena, jonka sisäinen ”minä” aistii, sillä tässä prosessissa musiikki ja minä ovat yhtä. (Eidsheim 2015, 327, 606, 3357, 3491.)

Se, millä tavoin laulaja aistii äänen värähtelyn kehossaan, ei välttämättä ole suoraan verrannollinen siihen, millaiseksi ääni akustisesti muodostuu. Esimerkiksi pään ja poskionteloiden alueen värähtelyiden aistimisella on perinteisesti ollut laulopedagogiikassa tärkeä roolinsa, vaikka tutkimusten mukaan nämä värähtelyt eivät vaikuta äänen akustisiin ominaisuuksiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö näillä aistimuksilla olisi tärkeä roolinsa siinä, miten laulaja kokee oman äänensä. (Bunch 1982, 97–99.) Voi myös ajatella, että nämä värähtelyjen proprioseptiset aistimukset ovat laulajalle tärkeitä siinäkin mielessä, että ne voivat ohjata laulajaa hänen laulamistoiminnassaan (vrt. Chapman & Morris 2017, 96; Sundberg 1987, 160).

Ääniväylä on anatomisesti ja akustisesti monimutkainen kokonaisuus, eikä laulajan kokemuksen ja äänenlaadun välisiä korrelaatioita ole mitenkään helppo todentaa mittauksin (Bunch 1982, 99). Olivatpa kehon kudosten värähtelyt sitten olennaisia äänen mitattavan laadun muotoutumisessa tai eivät, ne voivat olla tärkeitä laulamisen transaktioissa laulamistapahtuman kokonaisuuden kannalta. Eidsheim painottaa, että värähtelyssä ei ole kyse vain mitattavista seikoista. Hänen mukaansa

¹⁴ Artikkelin kaksi seuraavaa alalukua ovat teoriapainotteisia, ja aineistoviitteet ovat niissä mukana lähinnä valottamassa käsiteltäviä aiheita laulajien kokemusten näkökulmasta.

voimme saada tutkimuksen avulla tietoa myös sellaisista ilmiöistä, joita mittava tutkimus ei pysty tavoittamaan (ainakaan vielä). Värähtelyjen rajattomuus tekee niistä vaikeasti tavoitettavia. Ne ovat monin tavoin rajattomia, ja niiden suhteet ovat materiaaleja lävistäviä prosesseja, artikulaatioita ja muutoksia. (Eidsheim 2015, 645.)

Dewey painottaa, että esteettiseen muotoon liittyvät asioiden suhteet eivät ole epäsuoria, älyllisiä tai edes loogisia. Sen sijaan ne ovat välittömiä, aktiivisia, dynaamisia ja energettisiä. Asiat törmäävät, yhdistyvät, ne ”toteuttavat ja vaikeuttavat, edistävät ja hidastavat, innostavat ja rajoittavat toinen toisiaan”. (Dewey 2005 [1934], 139.) Tällaista kokemuksen dynaamista luonnetta ei voi tavoittaa mekanistisen tarkastelun kautta (Leddy 2019, 46). Deweyn (2005 [1934], 140) mukaan taiteessa, luonnossa ja elämässä ilmenevät erilaiset kanssakäymisen muodot ovat ”työntymisiä ja vetäytymisiä; ne ovat supistumisia ja laajenemisia; ne määrittävät keveyttä ja painoa, nousua ja laskua, harmoniaa ja epäsointua”.

Koko keho soi. Laulu lähtee kantapohjista, maasta ja kulkee minun lävitsemi. Sitä ei kovin hyvin voi sanoilla kuvata, mutta on kuin leijuisi painottomassa tilassa ilman minkäänlaisia vaikeuksia pysytellä siinä hetkessä ja siinä äänessä, joka resonoi lävitsemi. (ID58-I)

Värähtelyt ja äänet voivat lävistää kehon rajat, ja sillä tavoin ne voivat summentaa selkeän jaon kehon sisä- ja ulkopuoleen kokemuksessa (ks. esim. Chin 2011, 43; Neumark 2010, xx; Silverman 1988, 80; Tarvainen 2018b, 128). Fysiologisesti ja akustisesti tiedämme, että ääni liikuttaa erilaisia materioita ja sen värähtely siirtyy materioista toisiin myös niiden rajojen lävitse. Ajattelen, että läpäistessään eri materiat (esim. kehossa eri lihasryhmät, luut, kehon onteloissa olevan ilmamassan) värähtely ja liike myös ikään kuin kokemuksellisesti ”avaa” näiden materioiden rajapinnat. Värähtely yhdistää kehon erilaiset (eri paksuiset, eri muotoiset, eri kokoiset, eri tiheysiset, eri painoiset) kudokset yhdeksi värähteleväksi kokonaisuudeksi. Värähtely, joka läpäisee ilman, lihan ja luun, avaa näiden materioiden rajat. Myös raja kehon ja ympäristön tai minän ja maailman välillä voi aueta juuri värähtelyn rytmisen liikkeen siivittämänä. Tällä tavoin siis liike, värähtely yhdistää laulajan kehon materiaalin muiden kehojen (ja ympäröivän tilankin) materiaan. Voiko juuri tästä kummuta se yhdistymisen ja yhteyden tunne, jota tutkimukseeni osallistuvat laulajat kertoivat kokevansa?

Äänitaiteilija-tutkija Heidi Fast on kirjoittanut siitä, miten ihmisääni voi avata kehon aistisuuden värähtelemällä yhtä aikaa sekä sisäisessä että

ulkoisessa tilassa. Hän ymmärtää ihmisäänen eri ulottuvuuksien välisenä avautumisena. (Fast 2008, 346.) Fast (2016) toteaa, että ihmisääni ei jää ihmisen omaksi vaan se resonoi ja koskettaa myös muiden ihmisten kehoja. Myös Tiainen on pohtinut äänen, liikkeen ja materian yhteyksiä. Ääni on itse asiassa vain liikettä. Se muodostuu erilaisista äänen paineaaltojen vaihtelevista nopeuksista, amplitudeista ja muodoista. Juuri liikkeen avulla ääni yhdistää erilaisia materioita, kuten kehoja, tiloja ja teknologioita toisiinsa. Tämä tapahtuu värähtelyn, läpi kulkemisen ja resonoinnin avulla. (Tiainen 2012, 141.)

Muistan yhden tilanteen, jossa vanha kuoroni esiintyi aikana, jolloin ääneni ei toiminut. Esityksen loppuksi kaikki paikalla olleet entiset jäsenet pyydettiin mukaan laulamaan tuttua moneen kertaan esitettyä laulua. Lauloin vahvan basson vieressä, pitkästä ajasta olin keskellä resonointia, haltioissani...
(ID5-I)

Äänien värähtely voi myös yhdistää kehoja toisiinsa. Musiikintutkija Taru Leppänen on tarkastellut Hilikka-Liisa Vuoren kehittämää synnytyslaulua uusmaterialistisessa viitekehyksessä ja pohtinut sitä, millaisia intra-aktioita synnytystilanteissa tuotettu vokaalinen ääni muodostaa. Leppänen toteaa, että värähtely liittyy yhteen sikiön, tulevan äidin sekä muiden läsnäolijoiden kehot mutta myös tilanteen aineelliset materiat. Hän tuo esille, miten voimme siirtää huomiomme erillisistä materioista ihmisten, äänten ja värähtelyiden välisiin koosteisiin (engl. *assemblages*). (Leppänen 2018, 101.) Leppänen (ibid., 106) kirjoittaa: ”Materiaaliset värähtelyt ja äänelliset materiaalisuudet kykenevät vaikuttamaan muihin kehoihin ja tulemaan vaikutetuiksi niistä.” Hän päätyy toteamaan, että tulemisen tapahtumissa subjektiviteetit, identiteetit ja muut näennäisesti pysyvät yksiköt ilmenevät itse asiassa avoimina ja dynaamisina materiaalisuuksina. Niillä ei ole ennalta annettuja identiteettejä, vaan ne ovat tulemisen prosessissa olevia ilmiöitä. (Ibid., 109.)

Esiintyessä kun laulu on sujunut hyvin on tullut tosi euforisia kokemuksia. Koko ruumiissa. Tuntuu hyvältä kun vaikka kuoron kanssa lauletaan sävelpuhtaasti. Tuntuu että ollaan yhtä hengittävää eläintä ja voittamattomia.
(ID40-I)

Myös Norie Neumark on tuonut esille sen, miten vokaaliset äänet eivät ainoastaan ylitä yksilön rajoja vaan myös yhdistävät subjekteja toisiinsa. Hän toteaa, että ihmisääni sijoittuu hämärästi subjektiivisuuden, inter-

subjektiivisuuden ja merkityksen leikkauspisteeseen. (Neumark 2010, xx, xix; ks. myös Leppänen 2018, 107–108.)

Yllä olevista musiikin- ja laulututkijoiden ajatuksista välittyy hyvin se, että laulaminen intra- tai transaktionaalisenä toimintana ei ole vain laulajan kehossa tapahtuvaa voimien ja värähtelyiden liikettä vaan sen tuottamat yhteismuotoutumiset laajenevat käsittämään myös ympäröivän maailman materioita ja kehoja. Deweyn (2005 [1934], 164–165) mukaan laulamissa ja esimerkiksi tanssimisessa ei tarvitse muokata ulkopuolista materiaalia samalla tavoin kuin esimerkiksi maalaaja tai kivenveistäjä muokkaavat töidensä materioita. Yllä olevat laulututkijoiden huomiot laulamisen transmateriaalisuudesta kuitenkin tuovat esille sen, että laulaminenkin kytkeytyy kehon ulkopuolisiin materioihin. Vaikka laulajan vastukset usein ovatkin ”sisäisiä”, oman kehon kudoksiin ja affekteihin liittyviä, liittyy laulamiseen esimerkiksi ilmassa ja tilan materioiden (pintojen, tilan muodon) kanssa yhteismuotoutuminen – niiden kanssa toimiminen ja värähteleminen. Esimerkiksi ilman materiaalin luonne saattaa jäädä huomaamatta, vaikka se on läsnä olemisessamme jokaisella hengityksellä. Eidsheim on pyrkinyt tuomaan esille äänen värähtelyä välittävän aineen konkreettisuuden tarkastelemalla laulamista veden alla. Siinä ilman sijaan vesi toimii elementtinä, jossa värähtelyt ja materiaalin vastus laulajalle tulevat selvemmin ymmärretyiksi kuin perinteisesti ilman kanssa yhteismuotoutuessa. (Eidsheim 2015, 821–1387.) Yhtä lailla kuin vesi, myös ilma on materiaalia, jossa ja johon me ääninemme värähtelemme.

Transaktionaalinen kokemus

Millä tavoin soomaesteettisen kokemuksen euforista, virtaavaa, värähtelevää, kokonaista ja katoavaa kehoa voisi tarkemmin ottaen käsitteellistää? Kehoa, joka pakenee anatomian ja fysiologian lokeroivaa ja erittelevää kuvaa organisoidusta kehosta, jossa elimillä on omat paikkansa ja rajansa? Jaime Del Valin ja Stefan Lorenz Sorgnerin mukaan anatomia on kehon kartta, jota voidaan tarkastella vain kehosta ulkoapäin. Se kertoo kartesiolaisesta jaosta, jossa ihminen nähdään subjektina, joka sijoittuu muiden subjektien ja maailman objektien ulkopuolelle. He ehdottavat tämän asetelman purkamista havaintoteknologioiden ja sensoristen elinten kehittämisen kautta jälkianatomisen kehon (engl. *postanatomical body*) käsitteen avulla. (Del Val & Sorgner 2011, 2–3.) Soomaestetiikassa

anatomista tai fysiologista kehoa sekä näihin liittyvää ihmisen irrallisuutta maailmasta pyritään purkamaan soomaesteettisten kokemusten kehittämisen avulla. Soomaestetiikan tarkastelema sooma ei välttämättä vastaa lääketieteen määrittelemää fysiologista kehoa. Soomaestetiikan tavoitteena ei ole fysiologian kaltaisen yleisen kehon mallin hahmottaminen vaan pikemminkin erilaisten koettujen kehojen tarkastelu. Soomaattinen tietoisuus voi muotoutua erilaisissa tilanteissa hyvin erilaiseksi (Shusterman 2011, 317–318). Tämänkin tutkimuksen osallistujien vastauksissa ilmeni laaja kirjo erilaisia kehollisia olomuotoja.

Parhaimmillaan laulaminen tuntuu hyvältä koko kehossa ja oikeastaan siltä, että kehoani ei ole vaan se on yhtä musiikin kanssa. (ID90-I)

Keho yhteismuotoutuu musiikin kanssa eri tavoin kuin ”arkikokemuksessa”. Se ei muotoudu fyysisenä objektina vaan liikkeenä, virtauksena ja värähtelynä. Kun arkikokemuksesta tuttu raskas ja vastustava keho katoaa, laulaja kokee kehonsa katoavan. Voi sanoa, että tällaisessa kokemuksessa totutun lainen arjen keho ei yhteismuotoudu.

Kirjoitin artikkelin alkupuolella siitä, miten Dewey ajattelee maailman materioiden muuttuvan taiteen ilmaisun aineksiksi taiteilijan toiminnassa. Ajattelen, että samat laulajan kehon kudokset ja samat ilmamolekyylit, jotka hetki sitten olivat vain arkipäiväistä materiaa, voivat laulajan toiminnassa muuttua hetkessä luonteeltaan täysin toisenlaisiksi. Tilan seinät eivät enää ole vain hiljaiset ja passiiviset suojat vaan soivat ja kaikuvat, ääntä muokkaavat elementit, jotka värähtelevät yhteistyössä laulajan kanssa. Laulajan lihakset eivät ole enää vain hänen kehollista muotoaan ylläpitäviä kudoksia vaan laulamisen värähtelyn läpäisemää ja värähtelyyn oman erityisen luonteensa antavaa materiaa.

Dewey kirjoittaa siitä, miten joskus käy niin, että jokin taideteoksen materiaallinen osa, esimerkiksi maalauksen maali ei istahdakaan saumattomasti teoksen kokonaisuuteen. Hänen mukaansa suurelta taiteilijalta eivät aina tavoita töissään tätä yhteyden tuntua. (Dewey 2005 [1934], 299.) Ajattelen, että näin voi käydä myös ääniongelmiensa yhteydessä. Laulukulttuurin esteettiset ihanteet määrittävät sen, millaisista äänistä koostuvat äänten kokonaisuudet täyttävät ”hyvän laulamisen” kriteerit tai millä tavoin laulajan kehon tulee toimia ilmaisun aineksena. Voi jopa ajatella, että tämä kehon materian ilmaisullinen luonne katoaa ääniongelmissa ja keho jää liikkeiltään ja ääniltään ”arkipäiväisen” tai ”kykenemättömän” kehon olomuotoon, vaikka pyrkimys olisi ollut tavoittaa musiikillisen ilmaisun aineksena ilmenevä keho. Tässä mielessä aja-

tus musiikista ”pakona arjesta” on materiaalisestikin tarkasteltuna hyvin osuva.

Parhaimmillaan se on eräänlainen utopistinen tila, pakko [pako] arjesta mutta kytketty arkeen. (ID125-I)

Kaiken kaikkiaan tutkimukseni aineistosta on luettavissa tämä: ääniongelmiensä kokemuksissa keho yhteismuotoutuu kokemisen kohteena, objektina, enemmän tai vähemmän staattisena materiaalina. Soomaesteettisissä laulamiskokemuksissa sen sijaan keho on kokija. Siinä laulajat eivät niinkään tunne kehoaan vaan he tuntevat kehollaan. Esteettisiin kokemuksiin liittyvässä toiminnassa laulajat kokivat kehoillaan muun muassa värähtelyn, virtauksen ja ympäristön. Kokemus saattoi mennä tätäkin pidemmälle, jolloin kokemuksesta hävisi kokija ja kokemisen kohde. Subjekti/objekti -jaon sijaan laulajat saattoivat aistia sulautuvansa, olevansa yhtä eri entiteettien kanssa. Tällaisia kokemuksia voisi mielestäni luonnehtia *transaktionaaliseksi kokemuksiksi*. Siinä laulaja kokemuksellisesti pääsee kiinni olemisen ontologiseen ytimeen – siihen, miten hän on yhtä ympäristönsä ja koko maailman kanssa. Transaktionaalisessa kokemuksessa laulaja tulee tietoiseksi omasta kytkeytyneisyydestään maailmaan, niistä elävistä transaktioista, joiden kanssa hän yhteismuotoutuu laulavana kehona. Laulaja ei siis enää aisti olevansa ”laulaja kokonaisuutena” (”singer-as-whole”) vaan ”laulaja ympäristössään -kokonaisuus” (”singer-in-environment-as-a-whole”) (vrt. Dewey & Bentley 1949, 109).

Ihan kuin aika ja rajat katoaisivat, eikä mikään maailman huoli ja kipu pääse koskettamaan. Runollisesti voisin sanoa että on kuin olisi yhtä universumin kanssa. (ID53-I)

Leddyn mukaan Deweyn ajattelussa taideteos saa meidät huomaamaan osallisuutemme suuremman maailmankaikkeuden kokonaisuudessa. Esteettisesti intensiivinen objekti voi johdattaa meidät jopa uskonnollisiin kokemuksiin. Taiteen avulla pääsemme aistimaan maailmamme todellisuutta syvemmin kuin muussa elämässämme. Taideteoksen avulla voimme aistia ”kokonaisuuden määrittelemätöntä kietoutuneisuutta”. Tällaisen aistimisen myötä voimme tuntea yhteenkuuluvuutta itseämme laajempaan kokonaisuuteen. Tällaisessa kokemuksessa voimme aistia itsemme laajentuneena, tavanomaiset rajamme ylittäneinä. Leddyn mukaan moni on tulkinnut Deweyn tämän suuntaiset ajatukset naturalistisen lähestymistapansa unohtamisena. Leddy kuitenkin näkee, että kyseessä

on materialismi, joka perustuu ymmärrykselle ihmisestä ja maailmasta materiaalisina olemuksina. (Leddy 2019, 46.)

Belgrano (2018) kuvailee laulamisen huippukokemuksia, joissa ”henkisyys” toimii toimijuudellisena voimana, joka on voimakas ja riskitriitainen, hajottava ja kurova, syleilevä ja luotaantyöntävä, pelottava ja viettelevä. Hän kuvaa hyvin sitä, miten äänen tuottaminen on merkityksellistämistä ja pyrkimystä yhä syvempään elämän ja elämisen tietämiseen. Samalla äänessä oleminen on jotain, mikä sekä koskettaa että häiritsee. (Ibid.) Laulamiseen syventymätön voisi lukea tätä tekstiä runollisena, laulamista yliestetisoivana ja mystifioivana kuvauksena. Mutta laulamisen kokemuksissa tämä voi olla mitä suurimmassa määrin totta ja vieläpä totta hyvin konkreettisesti, lihallisesti, ei vain ajatuksena tai pyrkimyksenä. Elävyyden kokemus laulamisessa voi olla todemman tuntuinen kuin esimerkiksi arjen tavanomaisemmat kokemukset. Mielestäni nämä Belgranon esittämät kokemukset kuvaavat hyvin laulamisen intra- tai transaktioita, sitä miten yhteismuotoutumisten kytkökset ulottuvat laajalle – aina ”elämisen tietämiseen” saakka.

Vaikka ontologisesti laulaja on yhtä ympäristönsä kanssa, on silti tilanteita, joissa laulaja vaikuttaa(!) olevan jotain muuta kuin transaktiivinen osa ympäristöään. Laulamisen harjoittelemisessa transaktionaalisesta aistimisesta pidättäytyminen on tyyppillistä. Tällöin keho aistitaan ikään kuin instrumenttina, objektina. Myös ääniongelmien tilanteissa keho usein yhteismuotoutuu objektina. Tällöin keho tai ääni voi tuntua laulajasta materialta, joka ei välttämättä tottele häntä.

Ääni on käheä eikä tottele. Turvaton. En uskalla luottaa siihen, koska ääni kiksailee. Kurkkua polttelee. (ID122-I)

Dewey ja Bentley ovat kirjoittaneet siitä, että joissain tilanteissa on hyödyllistä tarkastella organismeja erillisenä ympäristöstään, tai jopa organismin eri osia ikään kuin erillisinä toisistaan. Tällainen tarkastelun tapa voi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun pyritään löytämään yksittäisiä materiaalisia tekijöitä, jotka ovat olennaisia jonkin sairauden tai oireen synnyssä. Dewey ja Bentley (1949, 323) antavat esimerkin ruoansulatuselimistön ongelmista – siitä miten sen toiminta voi olla estynyt ja vaatia tutkimista ja toimenpiteitä. Voidaan ajatella, että myös laulamisen harjoittelemiseen liittyvällä kehon objektiluonteella on tämän tyyppinen, fysiologisesta katsantokannasta lähtöisin oleva tavoitteensa. Tätä ajatusta vasten voi myös ymmärtää ääniongelmien tarkastelun ”atomistisesti” tiettyjä kehon osia käsittävinä ongelmina.

Johtopäätökset

Olen tässä artikkelissa tarkastellut sitä, millä tavoin laulajat aistivat kehonsa materiaalisuuden ääniongelmien kokemuksissa ja soomaesteettisissä laulamiskokemuksissa. Ääniongelmien kokemuksissa muotoutuu tukalia ja jopa tuskallisia aistimuksia fysiologisen kehon materiasta, joka tuntuu vastustavan laulamista ja ottavan tilaa, vaikeuttaen äänen resonointia kehossa ja vieden laulajalta toimijuuden. Tämä nostaa pintaan myös vaikeita tunteita, kuten pelkoa, surua, turhautuneisuutta ja vihaa. Soomaesteettisissä kokemuksissa puolestaan esille tulevat värähtelyn, kokonaisuuden ja jopa kehottomuuden aistimukset. Näissä kokemuksissa laulajan huomio siirtyy kehon materiasta painavana, staattisena objektina kohti kehon (ja muiden) materioiden lävistäviä värähtelyjä, liikkeitä ja virtaavuuksia. Nämä värähtelyt avaavat materioiden rajoja, ja lävistäessään eri materioita ne myös yhdistävät niitä kokemuksessa. Laulajan huomio ei ole enää yksittäisissä kehon osissa tai kudoksissa vaan keho tuntuu kokonaisuudessaan ”virtaavan” tai ”värähtelevän”. Jopa ympäröivä tila voi tuntua yhtyvän tähän materioiden yhteistanssiin niin, että laulaja kadottaa oman kehonsa rajat ja liukenee osaksi maailmaa tai maailmankaikkeutta. Näin hän voi tavoittaa transaktionaalisen kokemuksen omasta yhteismuotoutumisestaan maailman kanssa.

Tiivistäen voi sanoa, että keho ja ääni yhteismuotoutuvat erilaisissa laulamisen kokemuksissa niin, että ne tulevat aistituiksi joko objektinomaisina materioina tai virtaavuuksina – harvemmin sekä että. Jos katsomme, mitä ”onnistuneessa” tai ”epäonnistuneessa” laulamissa voi yhteismuotoutua, näemme hyvin erilaiset tapahtumat erilaisine kokemuksineen ja kehoineen. Toisin sanoen: ainoastaan äänen värähtely ja materian liike eivät ole näissä tapahtumissa erilaisia vaan myös se, miten materia tulee aistituksi. Myös kokemuksen moodi ja koko olemassa olemisen tapa voivat muuttua radikaalisti. ”Onnistunut” ja ”epäonnistunut” laulaminen ovat myös kulttuurisia määreitä, ja näyttäisi siltä, että soomaesteettisen kokemuksen muotoutuminen on ainakin jollain tavoin riippuvainen myös siitä, minkä laatuista laulamisen transaktiossa yhteismuotoutuva lauluääni on suhteessa laulajan omaksumiin kulttuurisiin ääni-ihanteisiin.

Mitä annettavaa vokaalisen soomaestetiikan materiaalisuuteen liittyvillä pohdintoilla on tämän hetken äänen- ja laulututkimukselle? Mitä soomaestetiikan piirissä toteutettava materiaalisuuksien pohdinta voi tuoda laulututkimukseen? Erityisesti kehollis-esteettisen kokemuksen

tarkastelu ja kokemuksen kultivointi suhteessa materiaalisuuteen voisivat olla tällaisia meneillään olevaan laulututkimukseen soveltuvia teemoja. Shustermanin soomaestetiikan yksi keskeisiä tavoitteita on kehollis-esteettisen kokemuksen kehittäminen – sekä erilaisten kokemusten tutkiminen myös siltä kannalta, miten niitä voisi kehittää.

Siinä, missä äänen figuuriin (engl. *figure of sound*) keskittyvä laulaminen odottaa laulajan kehon muokkaamista tietynlaiseksi, jotta tavoiteltujen äänten tuottaminen mahdollistuisi, muuttaa värähteinen lähestymistapa laulamisen tapahtuman ”kohti materiaalisesta, soivasta olemuksestamme sykkivien värähtelyiden hyväksymistä” (Eidsheim 2015, 698). Tällä on mielestäni merkitystä myös soomaesteettisesti virityneiden käytäntöjen kehittämisessä – siinä miten esteettistä kehollista kokemusta ja äänessä olemista voi kehittää muutoinkin kuin suorituskeskeisesti laulamisen vakiintuneita, ääneen liittyviä esteettisiä ihanteita tavoitellen. Näin soomaesteettiset vokaaliset kokemukset voidaan tuoda myös sellaisten ihmisten saavutettaviksi, joiden keholliset ja äänelliset rajoitteet estävät heitä laulamasta perinteisessä mielessä. Myös uusmaterialistisen ajattelun piirissä on tuotu esille aistien harjoittamisen tarpeellisuus (esim. Connolly 2010, 186–187, 193). Fast (2016) on tutkinut käytännön äänityöskentelyn potentiaalia uudenlaisen *sensibiliteetin* kehittämisessä. Mielestäni soomaestetiikan peräänkuuluttamaa kokemuksen kultivointia voi tehdä juuri tällä tavoin, Fastin kuvaamaa sensibiliteettiä tavoitellen, sille otolliset olosuhteet luoden. Kyse ei ole äänen harjoittamisesta tiettyssä esteettisessä raamissa vaan kehon värähtelevän, aistivan potentiaalinn tunnistamisesta ja haltuun ottamisesta, sen vaalimisesta.¹⁵

Tämän tutkimuksen osallistujista osa koki ”kadottavansa” kehonsa parhaissa laulamiskokemuksissaan. Keho ”arkikokemuksen kehona” katosi näissä kokemuksissa. Voidaanko ajatella, että arjessa olemme tottuneet ja oppineet kokemaan kehomme raskaana, vastustavana ja kivuliaana niin, että kun nämä aistimukset poistuvat, myös keho ”katoaa” kokemuksesta? Ilmeisesti vapaus, kokonaisuus, painottomuus ja kivuttomuus eivät ole arjen kehollisen kokemuksen tavanomaisimpia laatuja. Voimme pohtia, millaisia kehon ja sen materiaalisuuden kokemisen tapoja kulttuurimme, tapamme, liikkeemme, äänemme, ajatuksemme, arjen työn organisointimme, mediamme ja teknologiamme tuottavat. Millä tavoin esteettinen, integroitunut kokemus voisi olla nykyistä pa-

¹⁵ Itse olen kehittänyt Voicefulness® -menetelmän, jossa kehotietoisuutta harjoitetaan oman äänen avulla. Huomio on kehollisen kokemuksen kehittämisessä pikemmin kuin äänen esteettisen laadun harjoittamisessa.

remmin mahdollista myös arjen toiminnoissa – ei ainoastaan laulamisen tai muun taiteellisen toiminnan puitteissa?

Olen tässä artikkelissa tarkastellut laulamisen transaktioita rajaten tarkastelun lähtökohdan kehon materiaalisuuden ja laulajan kokemuksen yhteismuotoutumisiin. Vaikka olen rajannut tarkastelun lähtökohdan vain näihin kahteen, silti esiin on tullut hyvin laaja kirjo ilmiöitä kudosten karheuden aistimisesta aina universaaliin yhteyteen liittyviin kokemuksiin saakka. Tämä kaikki kertoo mielestäni siitä, miten rikkaasta, monisyisestä ja laajalle ulottuvasta ilmiöstä transaktioissa on kyse. Tutkimukseni vastauksissa laulajat eivät kirjoittaneet ainoastaan äänestään tai ääni-ihanteistaan. He kirjoittivat menneisyydestään, tulevaisuudestaan, haaveistaan, identiteetistään, tunteistaan, ajatuksistaan, kehollisista kokemuksistaan sekä yhteydestään muihin ihmisiin ja maailmaan. Aineistossani tuli ilmi, miten laulamissa on kyse ihmisen koko olemiseen, jopa olemisen ontologiaan liittyvistä kokemuksista. Kyse on kokemuksista, jotka rakentavat ihmisen minuutta ja ihmisyyttä – ihmisen paikkaa maailmassa ja ihmisyyhteisössä.

Kirjallisuus

Abrams, Jerold J. 2004. "Pragmatism, Artificial Intelligence, and Posthuman Bioethics: Shusterman, Rorty, Foucault". *Human Studies* 27 (3): 241–58. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1023/B:HUMA.0000042130.79208.c6>

Abrams, Jerold J. 2012. "Shusterman and the Paradoxes of Superhuman Self-Styling". Teoksessa *Shusterman's Pragmatism: Between Literature and Somaesthetics*, toim. Dorota Koczanowicz ja Wojciech Małecki, 143–159. Amsterdam: Brill | Rodopi. Tark. 5.8.2020. https://doi.org/10.1163/9789401207638_011.

Aldrich, Rebecca M. 2008. "From Complexity Theory to Transactionalism: Moving Occupational Science Forward in Theorizing the Complexities of Behavior". *Journal of Occupational Science* 15 (3): 147–56. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1080/14427591.2008.9686624>.

Alhanen, Kai. 2013. *John Dewey'n kokemusfilosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Antony, Alexander. 2015. "Tacit Knowledge and Analytic Autoethnography: Methodological Reflections on the Sociological Translation of Self-Experience". Teoksessa *Revealing Tacit Knowledge: Embodiment and Explication*, toim. Frank Adloff, Katharina Gerund ja David Kaldewey, 139–68. Bielefeld: transcript Verlag.

Barad, Karen. 2007. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham & London: Duke University Press.

Belgrano, Elisabeth. 2018. "Ornamenting Vocality: An Intra-Active Methodology for Vocal Meaning-Making". *Ruukku - Studies in Artistic Research* (9). Tark. 5.8.2020. <https://www.researchcatalogue.net/view/370801/370802>.

Brinkmann, Svend. 2011. "Dewey's Neglected Psychology: Rediscovering His Transactional Approach". *Theory & Psychology* 21 (3): 298–317. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1177/0959354310376123>.

Bunch, Meribeth A. 1982. *Dynamics of the Singing Voice*. Toim. G. E. Arnold, F. Winkel & B. D. Wyke. Wien & New York: Springer-Verlag.

Chapman, Janice L. ja Ron Morris. 2017. "Resonance". Teoksessa *Singing and Teaching Singing: A Holistic Approach to Classical Voice*, toim. Janice L. Chapman, 3. painos, 89–104. San Diego, CA: Plural Publishing.

Chin, Christina. 2011. "Vibrate ... Resonate ... Quicken the Educational Experience into Intense Life". *Art Education* 64 (3): 41–45. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1080/00043125.2011.11519127>.

Connolly, William E. 2010. "Materialities of Experience". Teoksessa *New Materialisms: Ontology, Agency, and Politics*, toim. Diana Coole ja Samantha Frost, 178–200. Duke University Press.

Del Val, Jaime ja Stefan Lorenz Sorgner. 2011. "A Metahumanist Manifesto". *The Agonist (Nietzsche Circle)* IV (2): 1–4. Tark. 5.8.2020. http://www.nietzschemcircle.com/Pdf/METAHUMANIST_MANIFESTO.pdf.

Dewey, John. 1896. "The Reflex Arc Concept in Psychology". *Psychological Review* 3 (4): 357–70. Tark. 26.11.2020. <https://doi.org/10.1126/science.3.71.712-a>.

Dewey, John. 2005 [1934]. *Art as Experience*. Kindle ed. New York: Penguin Publishing Group.

Dewey, John ja Arthur F. Bentley. 1949. *Knowing and the Known*. Boston: The Beacon Press.

Dolphijn, Rick ja Iris van der Tuin. 2012. "'Matter Feels, Converses, Suffers, Desires, Yearns and Remembers': Interview with Karen Barad". Teoksessa *New Materialism: Interviews & Cartographies*, toim. Rick Dolphijn & Iris van der Tuin, 48–70. Ann Arbor, MI: New Humanities Press.

Eidsheim, Nina Sun. 2015. *Sensing Sound: Singing & Listening as Vibrational Practice*. Kindle ed. Durham & London: Duke University Press.

Fast, Heidi. 2008. "An Emergent Tuning as a Molecular Organizational Mode". *Inflexions* (4): 342–57. Tark. 5.8.2020. http://www.inflexions.org/n4_An-Emergent-Tuning-as-an-Organizational-Molecular-Mode-by-Heidi-Fast.pdf.

Fast, Heidi. 2016. "Singing Touches Shared Sensibility". Boldness Blog, Kone Foundation. Tark. 5.8.2020. <https://koneensaatio.fi/en/singing-touches-shared-sensibility/>.

Fast, Heidi ja Milla Tiainen. 2018. "Voice". *COST Action IS1307 New Materialism: Networking European Scholarship on "How Matter Comes to Matter"*. Tark. 5.8.2020. <http://www.newmaterialism.eu/almanac/v/voice>.

Ferrando, Francesca. 2012. "Towards A Posthumanist Methodology. A Statement". *Frame: Journal for Literary Studies* 25 (1): 9–18. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1080/13825577.2014.917005>.

Fischer, Clara. 2018. "Revisiting Feminist Matters in the Post-Linguistic Turn: John Dewey, New Materialisms, and Contemporary Feminist Thought". Teoksessa *New Feminist Perspectives on Embodiment*, toim. Clara Fischer ja Luna Dolezal, 83–102. Tark. 5.8.2020. https://doi.org/10.1007/978-3-319-72353-2_5.

Guernsey, Paul. 2017. "Post-Humanist Pragmatism". *Transactions of the Charles S Peirce Society* 53 (2): 246–69. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.2979/trancharpeirsoc.53.2.04>.

Hammarström, Matz. 2010. "On the Concepts of Transaction and Intra-Action". *The Third Nordic Pragmatism Conference*, 1–15. Uppsala. Tark. 5.8.2020. https://internt.ht.lu.se/media/documents/persons/MatzHammarstrom/On_the_Concepts_of_Transaction_and_Intra_action.pdf.

Jay, Martin. 2018. "The Sound of Somaesthetics: Ken Ueno's Jericho Mouth". *The Journal of Somaesthetics* 4 (1): 86–90.

Juelskjaer, Malou ja Nete Schwennesen. 2012. "Intra-Active Entanglements: An Interview with Karen Barad". *Kvinder, Køn & Forskning* (1–2): 10–25.

Koufman, James A., Milan R. Amin ja Marguerite Panetti. 2000. "Prevalence of Reflux in 113 Consecutive Patients with Laryngeal and Voice Disorders". *Otolaryngology – Head and Neck Surgery* 123 (4): 385–88. Tark. 4.12.2020. <https://doi.org/10.1067/mhn.2000.109935>.

Koufman, James, Robert T. Sataloff ja Robert Toohill. 1996. "Laryngopharyngeal Reflux: Consensus Conference Report". *Journal of Voice* 10 (3): 215–16. Tark. 4.12.2020. [https://doi.org/10.1016/s0892-1997\(96\)80001-4](https://doi.org/10.1016/s0892-1997(96)80001-4).

Käypä hoito -suositus. 2019. "Ylävatsavaivaisen potilaan tutkiminen ja hoito". Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin Ja Suomen Gastroenterologiyhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Tark. 30.11.2020. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50093>.

LaMothe, Kimerer L. 2016. "Becoming a Bodily Self: An Ecolingual Approach to the Study of Religion". Teoksessa *Religious Experience and New Materialism: Movement Matters*, toim. Joerg Rieger ja Edward Waggoner, 25–54. Hampshire, UK & New York, NY: Springer.

Lechien, J. R., A. Schindler, C. Robotti, L. Lejeune ja C. Finck. 2019. "Laryngopharyngeal Reflux Disease in Singers: Pathophysiology, Clinical Findings and Perspectives of a New Patient-Reported Outcome Instrument". *European Annals of Otorhinolaryngology, Head and Neck Diseases* 136 (3): S39–43. Tark. 4.12.2020. <https://doi.org/10.1016/j.anorl.2018.08.008>.

Leddy, Thomas. 2019. "Dewey, Materiality, and the Role of the Visual (Studio) Arts in the Liberal Arts". *The Journal of Aesthetic Education* 53 (4): 40. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.5406/jaesteduc.53.4.0040>.

Lennon, Kathleen. 2019. "Feminist Perspectives on the Body". Teoksessa *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, toim. Edward N. Zalta. Stanford: Metaphysics Research Lab, Stanford University. Tark. 5.8.2020. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/feminist-body/>.

Lenti, Marco Vincenzo, Giovanni Cammarota, Francesca Vidali, Giovanna Masala, Benedetta Bendinelli, Giovanni Gasbarrini, Gino Roberto Corazza ja Antonio Di Sabatino. 2019. "Reflux Symptoms in Professional Opera Soloists". *Digestive and Liver Disease* 51 (6): 798–803. Tark. 4.12.2020. <https://doi.org/10.1016/j.dld.2018.11.026>.

Leppänen, Taru. 2018. "Always More Than Two: Vibrations, the Foetus, and the Pregnant Person in Childbirth Singing Practices". *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 26 (2): 99–111. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1080/08038740.2018.1462255>.

Leppänen, Taru ja Milla Tiainen. 2018. "Trans-Becomings in Western 'Classical' Singing: An Intra-Active Approach". *Ruukku – Studies in Artistic Research* (9). Tark. 5.8.2020. <https://www.researchcatalogue.net/view/372940/372941>.

Lipan, Michael J., Joy S. Reidenberg ja Jeffrey T. Laitman. 2006. "Anatomy of Reflux: A Growing Health Problem Affecting Structures of the Head and Neck". *Anatomical Record – Part B New Anatomist* 289 (6): 261–70. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1002/ar.b.20120>.

Lopes, Leonardo, Wanderley Gyllyane Furtado Cabral ja Anna Alice Figueiredo De Almeida. 2015. "Vocal Tract Discomfort Symptoms in Patients with Different Voice Disorders". *Journal of Voice* 29 (3): 317–23. Tark. 4.12.2020. <https://doi.org/10.1016/j.jvoice.2014.07.013>.

- Macpherson, Ben. 2020. "The Somaesthetic In-between: Six Statements on Vocality, Listening and Embodiment". Teoksessa *Somatic Voices in Performance Research and Beyond*, toim. Christina Kapadocha. London: Routledge.
- Magnat, Virginie. 2019. *The Performative Power of Vocality*. New York: Routledge.
- Mani, Charulatha. 2019. "CompoSing Awareness: Somaesthetics, Karnatik Music and the Voice". *Journal of Somaesthetics* 5 (2): 67–85.
- Mazzei, Lisa A. 2013. "A Voice without Organs: Interviewing in Posthumanist Research". *International Journal of Qualitative Studies in Education* 26 (6): 732–40. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1080/09518398.2013.788761>.
- Mazzei, Lisa A. 2016. "Voice without a Subject". *Cultural Studies – Critical Methodologies* 16 (2): 151–61. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1177/1532708616636893>.
- Mazzei, Lisa A. ja Alecia Y. Jackson. 2017. "Voice in the Agentic Assemblage". *Educational Philosophy and Theory* 49 (11): 1090–98.
- Merati, Albert L. 2020. "Reflux and the Performer's Voice". Teoksessa *The Performer's Voice*, toim. Michael S. Benninger, Thomas Murry & Michael M. Johns, 2nd ed., 193–208. San Diego, CA: Plural Publishing.
- Määttänen, Pentti. 2015a. "Emotionally Charged Aesthetic Experience". Teoksessa *Aesthetics and the Embodied Mind: Beyond Art Theory and the Cartesian Mind-Body Dichotomy*. Contributions to Phenomenology 73, toim. Alfonsina Scarinzi, 85–99. Dordrecht: Springer. Tark. 17.2.2021. https://doi.org/10.1007/978-94-017-9379-7_6.
- Määttänen, Pentti. 2015b. *Mind in Action: Experience and Embodied Cognition in Pragmatism*. Studies in Applied Philosophy, Epistemology and Rational Ethics, Volume 18. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer. Tark. 17.2.2021. <https://doi.org/10.5840/philstudies19752452>.
- Määttänen, Pentti. 2017. "Emotions, Values, and Aesthetic Perception". *New Ideas in Psychology* 47: 91–96. Tark. 29.1.2021. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2017.03.009>.
- Nacci, Andrea, Luca Bastiani, Maria Rosaria Barillari, Massimo Martinelli, Jerome R Lechien, Federica Simoni, Stefano Berrettini ja Bruno Fattori. 2020. "Reflux Symptom Index (RSI) and Singing Voice Handicap Index (SVHI) in Singing Students: A Pilot Study". [Article in Press: Corrected Proof.] *Journal of Voice*, n.a., 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jvoice.2020.05.005>.
- Neumark, Norie. 2010. "Introduction: The Paradox of Voice". Teoksessa *VOICE: Vocal Aesthetics in Digital Arts and Media*, toim. Norie Neumark, Ross Gibson ja Theo van Leeuwen, xv–xxxiii. Cambridge & London: The MIT press.
- Neumark, Norie. 2017a. *Voicetracks: Attuning to Voice in Media and the Arts*. Cambridge & London: The MIT press.
- Neumark, Norie. 2017b. "Voicing Memories". *SoundEffects: An Interdisciplinary Journal of Sound and Sound Experience* 7 (2): 31–44. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.7146/se.v7i2.102923>.
- Paparo, Stephen A. 2016. "Embodying Singing in the Choral Classroom: A Somatic Approach to Teaching and Learning". *International Journal of Music Education* 34 (4): 488–98. Tark. 28.11.2018. <https://doi.org/10.1177/0255761415569366>.
- Phelan, Helen. 2017. *Singing the Rite to Belong: Ritual, Music, and the New Irish*. Oxford: Oxford University Press.
- Phillips, Trevor J. 2013. *Transactionalism: An Historical and Interpretive Study*, toim. John Patterson & Kirkland Tibbels. Kindle edition. Ojai, California: Influence Ecology.
- Reynolds, Daniel. 2019. *Media in Mind*. Oxford: Oxford University Press.

Rimmer, Mark. 2019. "Trans-Actions in Music". Teoksessa *John Dewey and the Notion of Trans-Action: A Sociological Reply on Rethinking Relations and Social Processes*, toim. Christian Morgner. Kindle ed., 2770–3550. Hampshire, UK & New York, NY: Palgrave Macmillan.

Rogowska-Stangret, Monika ja Olga Cielemecka. 2020. "Vulnerable Academic Performances. Dialogue on Matters of Voice and Silence in Academia". *Matter: Journal of New Materialist Research* 1 (1): 23–51. Tark. 5.8.2020. <http://revistes.ub.edu/index.php/matter/article/view/30161/31009>.

Rosiek, Jerry Lee. 2013. "Pragmatism and Post-Qualitative Futures". *International Journal of Qualitative Studies in Education* 26 (6): 692–705. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.1080/09518398.2013.788758>.

Rosiek, Jerry. 2018. "Art, Agency, and Inquiry: Making Connections between New Materialism and Contemporary Pragmatism in Arts-Based Research". Teoksessa *Arts-Based Research in Education: Foundations for Practice*, 2., toim. Melisa Cahnmann-Taylor ja Richard Siegesmund, 32–47. New York: Routledge.

Ryder, John. 2014. "Experience and Judgement: Political and Aesthetic". Teoksessa *Beauty, Responsibility, and Power: Ethical and Political Consequences of Pragmatist Aesthetics*, toim. Leszek Koczanowicz and Katarzyna Liszka, 63–76. Amsterdam, New York: Rodopi.

Sheets-Johnstone, Maxine. 1999. *The Primacy of Movement*. Advances in Consciousness Research 14. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Shusterman, Richard. 1994. "Dewey on Experience: Foundation or Reconstruction?" *Philosophical Forum* XXVI (2): 127–48.

Shusterman, Richard. 2000. *Pragmatist Aesthetics: Living Beauty, Rethinking Art*. 2nd ed. New York: Rowan & Littlefield.

Shusterman, Richard. 2008. *Body Consciousness: A Philosophy of Mindfulness and Somaesthetics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Shusterman, Richard. 2011. "Soma, Self, and Society: Somaesthetics as Pragmatist Meliorism". *Metaphilosophy* 42 (3, April 2011): 314–27. Tark. 5.8.2020. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9973.2011.01687.x/full>.

Shusterman, Richard. 2012. *Thinking through the Body: Essays in Somaesthetics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Shusterman, Richard. 2014. "Somaesthetics". *The Encyclopedia of Human-Computer Interaction*, 2nd ed. Tark. 5.8.2020. <https://www.interaction-design.org/literature/book/the-encyclopedia-of-human-computer-interaction-2nd-ed/somaesthetics>.

Silverman, Kaja. 1988. *The Acoustic Mirror: The Female Voice in Psychoanalysis and Cinema*. Bloomington: Indiana University Press.

Sullivan, Shannon. 2001. *Living Across and Through Skins: Transactional Bodies, Pragmatism, and Feminism*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.

Sundberg, Johan. 1987. *The Science of the Singing Voice*. Illinois: Northern Illinois University Press.

Sunila, Anne. 2008. "Aistisuus paljastamassa ihmisen olemisen perustaa". *Synnyt/Origins: Finnish Studies in Art Education* 3: 25–29.

Tarvainen, Anne. 2016. "Vokaalinen soomaestetiikka. Kehotietoisuuden esteettiset mahdollisuudet ihmisen äänenkäytössä ja kuuntelemisessa". *Etnomusiikologian vuosikirja* 28: 1–39. Tark. 5.8.2020. <http://etnomusiikologia.journal.fi/article/view/60239/21141>.

Tarvainen, Anne. 2018a. "Democratizing Singing: Somaesthetic Reflections on Vocality, Deaf Voices, and Listening". *Pragmatism Today* 9 (1): 91–108. Tark. 5.8.2020. <http://www.pragmatismtoday.eu/summer2018/Democratizing-Singing-Somaesthetic-Reflections-on-Vocality-Deaf-Voices-and-Listening-Anne-Tarvainen.pdf>.

Tarvainen, Anne. 2018b. "Singing, Listening, Proprioceiving: Some Reflections on Vocal Somaesthetics". Teoksessa *Aesthetic Experience and Somaesthetics*, toim. Richard Shusterman, 120–42. Leiden & Boston: Brill.

Thomaidis, Konstantinos ja Ben Macpherson, toim. 2015. *Voice Studies: Critical Approaches to Process, Performance and Experience*. London & New York: Routledge.

Tiainen, Milla. 2008. "Corporeal Voices, Sexual Differentiations: New Materialist Perspectives on Music, Singing, and Subjectivity". Teoksessa *Sonic Interventions* (Series: Intersecting: Place, Sex, and Race.), toim. Sylvia Mieszkowski, Joy Smith ja Marijke de Valck, 147–68. Amsterdam: Rodopi.

Tiainen, Milla. 2012. "Becoming-Singer: Cartographies of Singing, Music-Making and Opera". Painamaton väitöskirja. Turun yliopisto.

Tiainen, Milla. 2013. "Revisiting the Voice in Media and as Medium: New Materialist Propositions". *NECSUS. European Journal of Media Studies* 2 (2): 383–406. Tark. 5.8.2020. <https://doi.org/10.5117/NECSUS2013.2.TIAI>.

Vanderstraeten, Raf. 2002. "Dewey's Transactional Constructivism". *Journal of Philosophy of Education* 36 (2): 233–246. Tark. 26.11.2020. <https://doi.org/10.1111/1467-9752.00272>.